

ครอบครัว คุณธรรม

24/10/62

คู่มือการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในสถาบันครอบครัว
หนังสือเล่มนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยคุณลักษณะและกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในประเทศไทย
ดำเนินการโดย สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว มหาวิทยาลัยมหิดล

ครอบครัวคุณธรรม

คู่มือการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในสถาบันครอบครัว

คู่มือ ครอบครัวคุณธรรม : คู่มือ การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในสถาบันครอบครัว
 (หนังสือนี้เป็นส่วนหนึ่งในชุดหนังสือในโครงการวิจัยคุณลักษณะและกระบวนการปลูกฝังคุณธรรม
 จริยธรรมในประเทศไทย อันประกอบด้วย **คู่มือ ครอบครัวคุณธรรม : คู่มือ การปลูกฝังคุณธรรม
 จริยธรรมในสถาบันครอบครัว คู่มือ โรงเรียนคุณธรรม : คู่มือ การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม
 ในสถาบันการศึกษา และ คู่มือ สังคมคุณธรรม : คู่มือ การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ในสถาบัน
 ศาสนา หน่วยงานของรัฐและเอกชน**)

พิมพ์ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2552
 จำนวน 300 เล่ม @ สงวนลิขสิทธิ์ตามกฎหมาย
 ISBN 978-616-235-011-5

ผู้จัดพิมพ์เผยแพร่ ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม)
 สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน)
 เลขที่ 69 อาคารวิทยาลัยการจัดการ มหาวิทยาลัยมหิดล (CMMU)
 ชั้น 16-17 ถนนวิภาวดีรังสิต แขวงสามเสนใน เขตพญาไท
 กรุงเทพฯ 10400
 <http://www.moralcenter.or.th> และ <http://dl.moralcenter.or.th>

ชื่อโครงการวิจัย คุณลักษณะและกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในประเทศไทย
 คณะผู้วิจัย รองศาสตราจารย์ ดร.สายฤดี วรกิจโกศาทร
 นางสาวศิวพร ปกป้อง
 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บัญญัติ ยงยวน
 ดร.วิมลทิพย์ มุสิกพันธ์
 นางสาวสร้อยบุญ ทราญทอง
 สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว มหาวิทยาลัยมหิดล
 โทรศัพท์ 0-2441-0602-8 โทรสาร 0-2441-0167
 <http://www.cf.mahidol.ac.th>

รูปเล่ม บริษัท ลาสโก้ จำกัด
 321/57 ถนนนางลิ้นจี่ ซอยนนทรี ยานนาวา กรุงเทพฯ
 โทรศัพท์ 0-2285-4805, 07 โทรสาร 0-2285-4172

จัดพิมพ์โดย บริษัท ธรรมสาร จำกัด
 83 ถนนบำรุงเมือง แขวงเสาชิงช้า เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200
 โทรศัพท์ 0-2221-0374, 0-2226-2599

ภาพประกอบโดย ชัย ราชวัตร

Dhammaintrend ร่วมเผยแพร่และแบ่งปัน

คำชี้แจง

โครงการวิจัย เรื่อง คุณลักษณะและกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ในประเทศไทย ที่สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว มหาวิทยาลัยมหิดล ดำเนินโครงการด้วยความริเริ่มและสนับสนุนของศูนย์คุณธรรม เป็นผลของการตัดสินใจบนพื้นฐานของความคิดหลายประการ ทั้งด้านการทำหน้าที่ในฐานะของหน่วยงานระดับชาติด้านคุณธรรม ด้านการตระหนักถึงสถานะของสังคมไทยและสังคมโลกที่ต้องการหลักการคิด หลักทำ หลักพูด ชุดใหม่ ถ้าสังคมโลกยังต้องการที่จะคงอยู่อย่างมั่นคง และเป็นสุข และยังหมายถึงความมุ่งมั่นในความต้องการที่จะค้นหาแนวทาง แนวร่วม แนวปฏิบัติ ที่จะก่อให้เกิดการทำงานด้านการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมเพื่อสร้างครอบครัวที่อบอุ่น สังคมที่งดงามและโลกที่น่าอยู่ ด้วยการทำการวิจัยว่าสังคมไทยมีต้นทุนด้านการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับประชาชนทั้งผู้ใหญ่เยาวชนและเด็กอย่างไร พร้อมเรียนรู้ว่าปัจจัยใดที่จะช่วยส่งเสริมกระบวนการปลูกฝังสิ่งดีงามนั้นให้ได้ผลดียิ่งขึ้น

ทั้งนี้ การวิจัยพบสิ่งที่ทำให้เกิดความตระหนักว่า สังคมต้องการการมีบทบาทและความร่วมแรง ร่วมใจของทุกสถาบันหลักของสังคมไทยเพิ่มขึ้น จากแต่เดิมนั้น บทบาทการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมเป็นหน้าที่ของสถาบันหลัก 3 สถาบัน ได้แก่ ครอบครัว โรงเรียน และศาสนา ซึ่งทั้ง 3 สถาบันก็ทำหน้าที่ได้เป็นอย่างดีในสถานะที่สถาบันอื่นและปัจจัยอื่นยังดีอยู่ แข็งแรงอยู่ ทำหน้าที่ของตนเองได้ดีอยู่ แต่ในสถานะปัจจุบันสถาบันที่เหลืออีก 4 สถาบัน อันได้แก่ ชุมชนท้องถิ่น การเมือง ธุรกิจ สื่อและสื่อสารมวลชน อาจจะควรต้องเริ่มตระหนักถึงการมีส่วนร่วมในกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับสังคมไทย ซึ่งควรเกิดขึ้นจากความมีส่วนร่วมของทุกส่วนของสังคม อันจะส่งผลให้เกิดความสุขสถาพรต่อทุกคนในทุกบทบาทของสังคม ในขณะที่เดียวกันทุก ๆ คน ทุก ๆ ส่วนควรตระหนักว่าสังคมส่วนรวมอยู่รอดได้ดีนั้นหมายถึงเราทุกคนอยู่ร่วมกันได้นั่นเอง

ผลผลิตจากโครงการวิจัยนี้ ได้จัดทำขึ้นในรูปแบบของรายงานวิจัยฉบับ
สมบูรณ์ วิดีทัศน์ คู่มือครอบครัวคุณธรรม คู่มือโรงเรียนคุณธรรม และคู่มือสังคม
คุณธรรม โดยคู่มือทั้ง 3 เล่ม เสนอหลักคุณธรรมที่ทุกคนยอมรับว่ามีความสำคัญ
ต่อการอยู่รอดของเราทั้งหมด และเสนอแนะแนวทางให้กับผู้อยู่ในบทบาทของสถาบัน
ต่าง ๆ ซึ่งหมายถึงเราทุกคนว่า จะสามารถทำได้บ้างและอย่างไรบ้าง ตลอดจน
มีปัจจัยใดบ้าง ที่จะนำมาสู่ความสำเร็จของกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมนั้น ๆ
ด้วยความตระหนักรู้ ด้วยข้อมูลความจริง ด้วยตัวอย่างและแรงบันดาลใจจากการได้รับรู้
ความตั้งใจและบทเรียนจากปัจเจกบุคคลอีกทั้งหน่วยงานในระดับต่าง ๆ

ดิฉันในนามของคณะผู้วิจัย ขอขอบคุณศูนย์คุณธรรม ขอขอบคุณผู้ทรง
คุณวุฒิ ผู้ให้ความรู้อันเป็นแนวทางในการปลูกฝังคุณธรรมโดยทุกหน่วยในสังคม
ขอขอบคุณ คุณชัย ราชวัตร ที่ได้กรุณาเอื้อเพื่อให้ใช้การ์ตูนเป็นภาพประกอบซึ่ง
ทำให้คู่มือมีคุณค่า น่าสนใจ และเข้าถึงจิตใจของผู้อ่านได้ง่ายขึ้น ขอขอบคุณทุก ๆ ท่าน
ที่ไม่สามารถจะเอ่ยนามได้ทั้งหมดด้วยความกตัญญู เพราะทุกท่านเปรียบเสมือน
สาขาของรากแก้วแห่งปัญญาซึ่งได้เข้ามามีบทบาทร่วมทำงานเพื่อสร้างสังคมไทยให้
เป็นสังคมอุดมคุณธรรมด้วยกัน

คณะผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า สังคมไทยอันเป็นที่เกิด ที่อยู่ ที่อาศัย ที่ดำรง
ชีวิตและที่สร้างจิตตปัญญา จะมีพลังและมีวิถีทางแห่งความเจริญทางจิตใจอย่างเป็น
รูปธรรมและมั่นคงต่อไป

รองศาสตราจารย์ ดร.สายฤดี วรกิจโกศาทร

ผู้อำนวยการสถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว

มหาวิทยาลัยมหิดล

2552

คำนำ

คู่มือครอบครัวคุณธรรม ฉบับนี้ เป็นผลผลิตส่วนหนึ่งของโครงการวิจัย คุณลักษณะกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในประเทศไทย โดยศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม) สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน) ร่วมกับ สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว มหาวิทยาลัยมหิดล ดำเนินการโครงการ “วิจัยคุณลักษณะและกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในประเทศไทย” ปีงบประมาณ พ.ศ. 2552 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคุณลักษณะด้านคุณธรรมจริยธรรมของประชาชนชาวไทย ศึกษารูปแบบและกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมที่ดำเนินการในประเทศไทย วิเคราะห์ปัจจัยแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในประเทศไทย ตลอดจนให้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและมาตรการที่จะนำไปสู่การปฏิบัติด้านคุณธรรมจริยธรรมอย่างเป็นรูปธรรมบนพื้นฐานทฤษฎีพัฒนาการมนุษย์

คณะนักวิจัยได้สังเคราะห์ผลงานวิจัยคุณลักษณะและกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในประเทศไทยซึ่งเป็นผลงานวิชาการออกมาเป็นเอกสารที่อ่านและเข้าใจง่าย เหมาะกับการนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ โดยแบ่งเนื้อหาเป็น 4 ส่วน ส่วนแรก กล่าวถึงทฤษฎีและหลักสำคัญของกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ส่วนที่สอง หัวใจสำคัญของการก้าวสู่ “ครอบครัวคุณธรรม” ส่วนที่สาม กิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในครอบครัว โดยประกอบด้วยกิจกรรมภายในบ้าน และภายนอกบ้าน ส่วนที่สี่ ได้แก่ การสรุปกระบวนการในการสนับสนุน ส่งเสริม การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของครอบครัวสู่เด็กและเยาวชน

ศูนย์คุณธรรมขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.สายฤดี วรกิจโกศาทร และคณะผู้วิจัยจากสถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว มหาวิทยาลัยมหิดล ที่ดำเนินการโครงการวิจัยนี้จนสำเร็จ คู่มือฉบับนี้จะเป็นแนวทางให้พ่อแม่ ผู้ปกครอง นำไปใช้จัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในครอบครัวต่อไป

ป.น. / พ.น.

(นางสาวนราทิพย์ พุ่มทรัพย์)

ผู้อำนวยการศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม
สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน)

สารบัญ

 ส่วนที่ 1 จากความรู้สู่การปฏิบัติ	11
 หลักสำคัญของกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม	13
 คุณธรรมคำคุณไทย 10 ประการ	19
 การแบ่งประเภทคุณธรรม	22
 ตรวจสอบ : ผู้ปลูกฝังคุณธรรม	25
 ความเหมาะสมและสำคัญของการทำงานนำพาให้เกิด คุณธรรมของครอบครัว ตามหลักทฤษฎีการเรียนรู้ของมนุษย์	27
 ทฤษฎีเซลล์กระจกเงา (Mirror Neuron Theory)	28
 ทฤษฎีกระบวนการเรียนรู้สัมพันธ์สู่การทำงานนำพาของสมอง (Brain Based Learning Theory : BBL)	30
 ส่วนที่ 2 ประสิทธิภาพจากครอบครัวคุณธรรม	33
 กระบวนการสร้างครอบครัวคุณธรรม	34
 ปัจจัยสู่ความสำเร็จในกิจกรรมปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม	34

 ส่วนที่ 3 สุนัขแห่งครอบครัวคุณธรรม	43
--	----

 กิจกรรมในใจคาบเช้า	45
--	----

กิจกรรมที่ 1 วิชาปรัชญาธรรม	47
กิจกรรมที่ 2 การเรียนรู้เรื่องคุณธรรม การปฏิบัติธรรม	51
กิจกรรมที่ 3 เสาหลักชีวิต	53
กิจกรรมที่ 4 ชีวิตที่ดีมีระเบียบ	57
กิจกรรมที่ 5 หน้าที่ของครู อาจารย์	60
กิจกรรมที่ 6 ปลูกฝังใจไม่ให้ ปลูกฝังใจ	63
กิจกรรมที่ 7 เคารพพ่อแม่ พี่น้อง	66
กิจกรรมที่ 8 มีอาชีพการงานที่ดี	70
กิจกรรมที่ 9 จัดการเวลา	73
กิจกรรมที่ 10 ขนบธรรมเนียม จริยวัตร	76
กิจกรรมที่ 11 แปรเปลี่ยนใจ	79
กิจกรรมที่ 12 สันติภาพ สันติภาพ	82
กิจกรรมที่ 13 ปุณรีคุณธรรม	85

 กิจกรรมนอกคาบเช้า	88
---	----

กิจกรรมที่ 1 ครอบครัวเพื่อคุณธรรม	88
กิจกรรมที่ 2 ร่วมสร้างสังคมที่ดี	91
กิจกรรมที่ 3 ปลูกฝังจิตสำนึก	94
กิจกรรมที่ 4 เชื่อมสัมพันธ์ระหว่างกัน	98
กิจกรรมที่ 5 ประสานใจรวมพลัง	101

 ส่วนที่ 4 บทสรุป	103
--	-----

 บรรณานุกรม	108
--	-----

ផ្នែកទី 1 ការកសាងវិទ្យាសាស្ត្រប្រព័ន្ធ

ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม) ได้ทำการวิจัยกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมใน 10 ประเทศ อันได้แก่ สาธารณรัฐเกาหลี สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม ศรีลังกา ใต้หวัน ฟินแลนด์ สวิตเซอร์แลนด์ สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน แคนาดา และนิวซีแลนด์ และในปีพ.ศ. 2551-2552 ได้สนับสนุนให้สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว มหาวิทยาลัยมหิดล ดำเนินงานวิจัยเรื่อง คุณลักษณะและกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในประเทศไทย เพื่อหาแนวทางและกระบวนการดำเนินการด้านคุณธรรมในสังคมไทยมาเผยแพร่และประยุกต์ใช้ในสังคมไทย

คณะผู้วิจัย ได้สรุปผลการวิจัยทั้งแนวทางและกระบวนการที่สถาบันทางสังคมใช้ในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแล้วประสบผลสำเร็จตลอดจนค้นหาคุณธรรมจริยธรรมที่จำเป็นสำหรับคนไทยในปัจจุบันและนำเสนอข้อเสนอแนะอย่างเป็นรูปธรรมบนพื้นฐานทฤษฎีพัฒนาการมนุษย์ เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติของ 7 สถาบันสำคัญของสังคมไทย อันได้แก่ 1) สถาบันการศึกษา 2) สถาบันครอบครัว 3) สถาบันศาสนา 4) สถาบันการเมืองการปกครอง 5) ชุมชนท้องถิ่น 6) ธุรกิจเอกชน และ 7) สื่อและสื่อสารมวลชน ซึ่งล้วนมีบทบาทสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในการทำหน้าทีด้านการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในประเทศไทย

✿ หลักสำคัญของกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม

โครงการวิจัยนี้มีความละเอียดและซับซ้อน เนื่องจากเป็นหัวข้อที่มีความสำคัญคู่กับชีวิตคนและมีการศึกษามายาวนานโดยมีลักษณะต่างๆ กัน ดังนี้

- 1) เป็นการศึกษาในเรื่องที่เป็นนามธรรมสูง
- 2) มีความหลากหลาย ในระดับการรับรู้และขาดความชัดเจนในการกำหนดขอบเขตของความหมาย

3) ความเข้าใจความหมายและการตีความที่ไม่ตรงกันของคนในสังคม เป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อน ยากที่จะประมวลผลสู่การปฏิบัติได้อย่างครอบคลุมกับความเป็นจริง

คณะผู้วิจัย ได้นำทฤษฎีพัฒนาการมนุษย์ที่สำคัญ 2 ทฤษฎีที่ค้นพบใหม่ในช่วงศตวรรษที่ 21 เพื่อเป็นกรอบแนวทางการวิจัย ได้แก่ ทฤษฎีเซลล์กระจกเงา (Mirror Neuron Theory) และ ทฤษฎีกระบวนการเรียนรู้บนพื้นฐานการทำงานของสมอง (Brain Based Learning Theory : BBL) ซึ่งเป็นทฤษฎีที่สำคัญต่อการวางรากฐานชีวิตมนุษย์ และการเรียนรู้ของมนุษย์ หลักการดังกล่าวสอดคล้องกับแนวทางทางศาสนา และข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิจากหลายสาขาวิชาและอาชีพมากมายว่า

การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้ได้ผลดีนั้น

ผู้ปลูกฝังจะต้องเป็นแบบอย่าง

และเป็นวิธีการที่ดีที่สุด

และสำคัญที่สุด

“แนวความคิดธรรมะที่ตกผลึกเหล่านี้ล้วนมาจากการถ่ายทอด
ของคุณพ่อทั้งสิ้น คุณพ่อไม่ได้ปลูกฝังคุณธรรมและเรื่อง
พระพุทธรูปศาสนาแก่ผมเพียงแต่การล่องเรือให้สวดมนต์ ไหว้พระ
ช่วงลมนานี้ แต่ท่านมีวิธีการที่ต่างออกไปคือการทำให้ผม
เข้าใจธรรมที่ดีเพื่อเป็นตัวอย่าง”

อนุรุท ว่องวานิช

ประธานกรรมการบริหาร บริษัทอังกฤษตรางู (แอล.พี.) จำกัด
นายกยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์

คำกล่าวนี้หมายถึงว่า การเรียนรู้ที่จะนำมาสู่พฤติกรรมที่พึงประสงค์
บุคคลจะต้องได้รับประสบการณ์จากต้นแบบที่มีลักษณะนั้นมาก่อน ดังทฤษฎี
เซลล์กระจกเงา (Mirror Neuron Theory) ที่บอกว่าเด็กเลียนแบบสิ่งที่รับรู้
จากการเห็น ได้ยิน สัมผัส และหมายถึงเด็กล้วนต้องการต้นแบบที่มีลักษณะ
ด้านคุณธรรมจริยธรรมดี ยิ่งบุคคลนั้นมีความใกล้ชิด มีความสัมพันธ์ดีกับ
เด็กเท่าไร การส่งต่อพฤติกรรมและแนวคิด ตัดสินใจทำพฤติกรรมเด็กจะ
พัฒนาให้ตนเองมีลักษณะนั้นๆ ได้รวดเร็ว สมบูรณ์ และถาวรเท่านั้น

อาจารย์วศิน อินทสระ สรุปไว้ดังนี้

“คุณลักษณะดีของคุณธรรมจริยธรรม แลดูออกผ่านบุคลิก
ลักษณะของคน ซึ่งบุคลิกลักษณะของคนนั้นก็คือ นิสัย
ของใจ นิสัยนั้นเกิดจากการกระทำซ้ำๆ ซึ่งมันย่อมาจาก
ความคิดของใจนั่นเอง ดังนั้น หากต้องการบ่มการกลับไป
จะเห็นว่า การจะสร้างอนาคตของชาติด้วยการปฎิบัติคุณธรรม
ตั้งแต่วัยเด็กก็ถือว่าปลูกฝังตั้งแต่ “ความคิด” ของใจเหล่านี้
ผ่านการบ่มการสอน “วิธีคิด” ควบคู่ไปกับการปลูกฝังคุณธรรม
ทำให้เกิดเป็น การกระทำซ้ำๆ จนกลายเป็นนิสัย ทำให้เกิด
บุคลิกลักษณะของคนมีคุณธรรม อันเกิดจากการแสดงออก
ซึ่งคุณลักษณะดีของคุณธรรมเหล่านี้ นั่นแหละ”

อาจารย์วศิน อินทสระ

แนวคิดนี้สอดคล้องกับทฤษฎีกระบวนการเรียนรู้บนพื้นฐานการทำงานของสมอง (Brain Based Learning Theory : BBL) ที่บอกว่าประสบการณ์การเรียนรู้จะสมบูรณ์ดีเท่าไรขึ้นอยู่กับว่าประสบการณ์นั้นผ่านการรับรู้ด้วยประสาทสัมผัสเท่าใด ในความสม่ำเสมอเท่าใด ในสภาวะทางจิตใจและทางอารมณ์อย่างไร ที่มีผลต่อการรับรู้ของสมองและยังสอดคล้องกับแนวคำสอนของ พระโพธิญาณเถร (พระอาจารย์ชา สุภัทโท) วัดหนองป่าพง จ.อุบลราชธานี ที่ได้กล่าวไว้ครบถ้วนและสมบูรณ์ว่า

“เธอจงระวังความคิดของเธอ

เพราะความคิดของเธอจะกลายเป็นความประพฤติของเธอ

เธอจงระวังความประพฤติของเธอ

เพราะความประพฤติของเธอจะกลายเป็นความเคยชินของเธอ

เธอจงระวังความเคยชินของเธอ

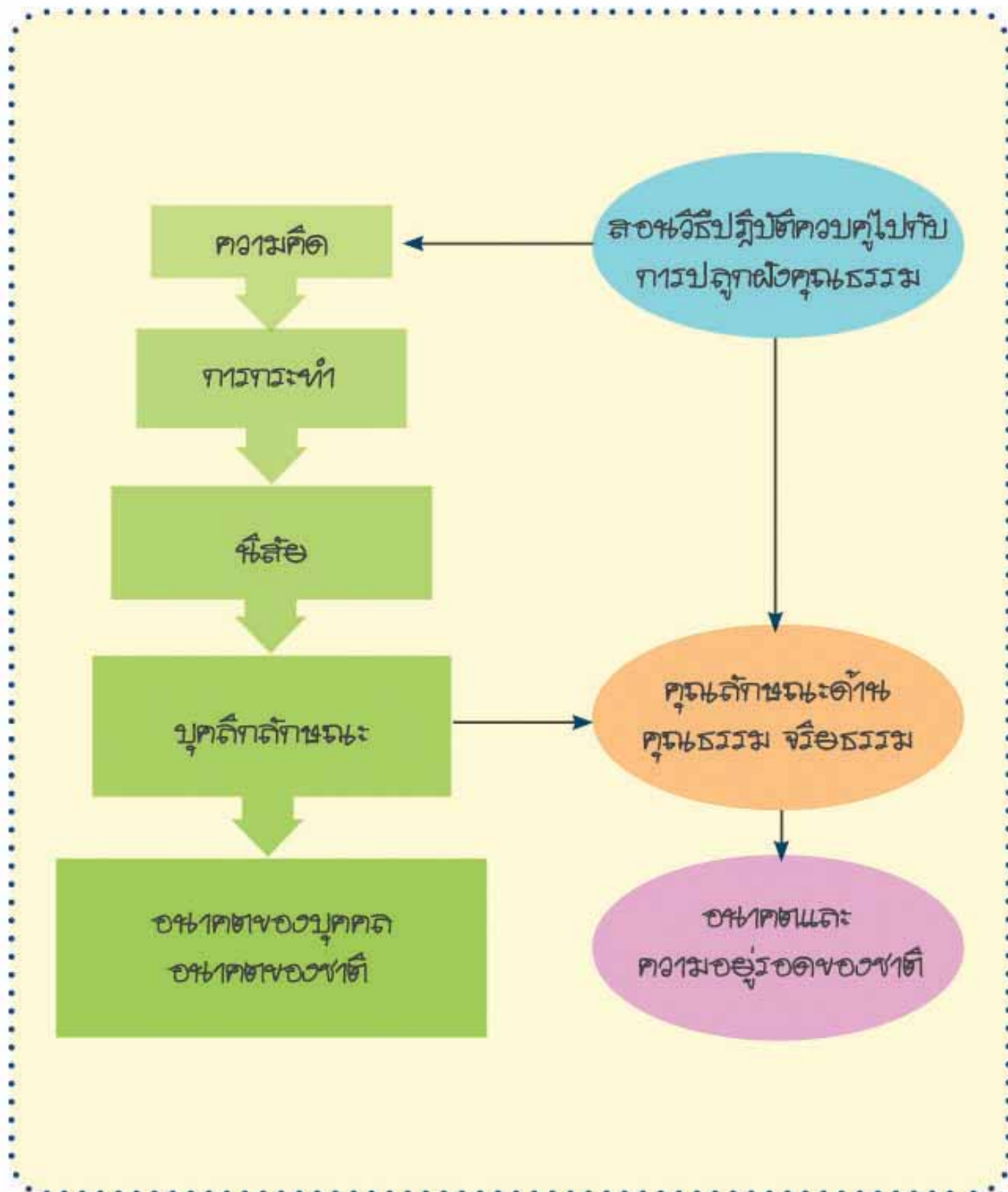
เพราะความเคยชินของเธอจะกลายเป็นอุปนิสัยของเธอ

เธอจงระวังอุปนิสัยของเธอ

เพราะอุปนิสัยของเธอจะกำหนดชะตากรรมของเธอชั่วชีวิต”

พระอาจารย์ชา สุภัทโท

ดังนั้น เมื่อประมวลรูปแบบและกระบวนการของการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม เพื่อให้เกิดบุคลิกลักษณะของคนคุณธรรมเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทิศทางอนาคตของชาติ ผ่านอนาคตของบุคคล จากการบ่มเพาะ “วิธีคิด” ควบคู่ไปกับการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม จะได้แผนภาพ ดังนี้

เมื่อประมวลผลการศึกษาวิจัยในส่วนนี้ จะได้กรอบและทิศทางที่ชัดเจนของการสร้างคุณลักษณะด้านคุณธรรมจริยธรรม โดยมุ่งไปที่การปลูกฝัง “ความคิด” อันเป็นรากฐานของการพูด การกระทำ นิสัย และบุคลิกลักษณะ ประกอบเข้ากับเงื่อนไขของทฤษฎีสำคัญ 2 ทฤษฎี ซึ่งถ้าจะนำไปสู่คุณธรรมในบุคคลต้องประกอบด้วยปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จที่จะเสริมให้การปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมได้ผลดีในการสร้างคุณธรรมและจริยธรรมให้เป็นแนวการใช้ชีวิตในการคิด การพูด การทำ ของบุคคลต่อไป

“บรมธรรมช้ออเป็หฬัษฐาฬหออหฬุษณ์นุทคฬ
แม็ไฬเด็กรู่ฬเด็ก รู่ฬจ็อง เด็กปฐมว้อ
เพื่อเซว็อมฬัษฐาฬหออจ็องใจออเงาไฬให้ดีดี
สำหรับจะเป็หฬมฬุษณ์ที่ถูกช้ออและเป็อมลมบรูณช้ออไปจ้าวหฬห้า
พ่อแม็ควอบรมให้เด็กมีก ระแลษออบรมธรรม
เพื่อปลูกฝัอมวราทหฬว็อเช็ออของลือๆ ช็ ถอไปไฬจ็องใจออเด็ก”

ท่านพุทธทาสภิกขุ
หนังสือปั้นมนุษย์แต่ยังเด็ก หน้า 8-9

✿ คุณธรรมคำคุณไทย 10 ประการ

ผลสรุปของโครงการวิจัยคุณลักษณะและกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในประเทศไทยครั้งนี้ พบแกนหลักของคุณธรรมจริยธรรมที่จำเป็นสำหรับสังคมไทยมี 10 ประการ ดังนี้

1. ความพอเพียง
2. ความเมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
3. ความกตัญญู กตเวทิตะ
4. ความซื่อสัตย์ ซื่อตรง
5. ความเสียสละ
6. ความมีวินัย
7. ความอดทน อดกลั้น
8. ความรับผิดชอบ
9. ความขยันหมั่นเพียร
10. ความมีสติ

“ครอบครัวมีสิ่งสำคัญในการหล่อหลอม
ให้เติบโตมาเป็นคนที่มีทั้งความซื่อสัตย์ ซื่อตรง
ต่อคนอื่น ครอบครัวจะหล่อหลอมว่า
ต้องเป็นคนที่มีความซื่อสัตย์สุจริต
คุณแม่เป็นต้นแบบในความอดทน”

กริกรณ์ ไพริพินาศ

ผู้จัดการทั่วไป Content & Application Business
True Digital Entertainment Company Limited

คุณธรรมทั้ง 10 ประการ สามารถเชื่อมโยงกันได้โดยมีคุณธรรมด้าน “**ความพอเพียง**” เป็นแกนหลัก ดังแผนภาพในหน้าถัดไป ตัวอย่างเช่น หากตั้งให้ **ความพอเพียง** เป็นเป้าหมายบุคคลนั้นก็ต้องลดสิ่งเกินในชีวิตหรือลดความโลภ สิ่งที่จะต้องตามมาโดยอัตโนมัติ ได้แก่ **ความมีวินัย** ที่จะดำเนินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ต้องมี**ความอดทนอดกลั้น** ฝืนความเคยชินที่จะบริโภคตามความโลภ ความอยาก และต้องมีความ**มีสติ** เพื่อให้ไม่เผลอทำผิดวินัยที่ตั้งใจไว้ ต้องมีความ**เพียรพยายาม**ที่จะรักษาการปฏิบัติตามวินัยนั้นๆ อย่างจริงจัง เป็นต้น ขณะเดียวกันการเข้าถึง “**ความพอเพียง**” ทำให้มีความโลภน้อยลง รู้จักที่จะ**เผื่อแผ่แบ่งปัน**เพื่อน ๆ รู้จักที่จะ**เสียสละ**ช่วยเหลือคนที่ด้อยโอกาสกว่า **ปลูกฝังความเมตตาและกตัญญู** ต่อเพื่อนมนุษย์อื่น

ในทางตรงกันข้ามหากตัวเองไม่มีความพอเพียง ก็ารู้สึกว่าตนเองยังมีปัญหาจากความขาดแคลนอยู่ตลอดเวลา อยากได้ในสิ่งที่ตนเองไม่มี อยากมีเหมือนเพื่อน หรือเหมือนภาพลักษณ์ที่ได้รับจากสื่อ ก็จะไม่เกิดความอยากที่จะ**เสียสละ**เพื่อช่วยเหลือผู้อื่น **ความเมตตาและความกตัญญู** ก็จะเกิดขึ้นได้ยาก แต่หากเมื่อมีความพอเพียง ก็จะเกิด**ความซื่อสัตย์** ไม่คิดคดโกงคนอื่น รู้จักที่จะ**ขยันหมั่นเพียร** เพื่อให้พึ่งพาตนเองได้ เป็นต้น

“พระพุทธรูปเจ้าเศรษฐีโลภว่า บุตรเป็นหนี้ของมนุษย์
หมายความว่า โลกเราจะฉิบหายหมดต่อไปอย่างไรหน้
ก็ไปซื้อเรือเกือมเรือกับพ่อแม่ในปัจจุบันเป็นสำคัญ”

ภิกขุปัญญานันทมุนี วัดชลประทานรังสฤษฎ์
หนังสือ “รักลูกให้ถูกทาง”

แผนภาพ แสดงความเชื่อมโยงของคุณธรรมทั้ง 10 ประการ
โดยมีความพอเพียงเป็นจุดรวมของคุณธรรม

✿ การแบ่งประเภทคุณธรรม

คุณธรรมทั้ง 10 ประการนั้น มีความสอดคล้องและสนับสนุนกัน ซึ่งสอดคล้องกับการแบ่งคุณธรรมระดับบุคคลเพื่อมุ่งความสำเร็จของส่วนรวม ตามแนวพระราชดำริ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (จากการวิเคราะห์ ของ ไกรยุทธ ธีรตยาคินันท์) ซึ่งแบ่งคุณธรรมเป็น 4 ชุด ดังนี้

ประเภทของคุณธรรม	คุณธรรมจริยธรรม
คุณธรรมที่เบี่ยงปัจจัยแรงผลักดัน	1. ความมีวิสัย 2. ความความอดทน อดกลั้น 3. ความขยันหมั่นเพียร
คุณธรรมที่เบี่ยงปัจจัยหล่อเลี้ยง	4. ความซื่อสัตย์ ซื่อตรง 5. ความรับผิดชอบ
คุณธรรมที่เบี่ยงปัจจัยหล่อเลี้ยง	6. ความมีสติ 7. ความพอเพียง
คุณธรรมที่เบี่ยงปัจจัยสนับสนุน	8. ความเมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ 9. ความกตัญญู กตเวทิต์ 10. ความเสียสละ

โดยคุณธรรมแต่ละกลุ่มทำหน้าที่แตกต่างกัน ได้แก่

1. คุณธรรมที่เป็นปัจจัยแรงผลักดัน

คุณธรรมชุดนี้ทำหน้าที่เป็นแรงผลักดันภายในทำให้คนเกิดความเพียรพยายามทำในสิ่งที่มุ่งหมายไว้ให้สำเร็จ คุณธรรมทั้ง 3 ประการ ได้แก่ 1) ความมีวินัย 2) ความอดทนอดกลั้น และ 3) ความขยันหมั่นเพียร เปรียบเสมือนการสร้างฐานรากที่แข็งแกร่งให้กับบุคคล หรือหากเปรียบเป็นต้นไม้ก็เหมือนการช่วยให้ต้นไม้มีรากแก้วที่แข็งแกร่งนั่นเอง

2. คุณธรรมที่เป็นปัจจัยหล่อเลี้ยง

คุณธรรมชุดนี้ทำหน้าที่เป็นปัจจัยหล่อเลี้ยงสร้างแรงผลักดันให้เกิดคุณธรรมชุดแรก ได้แก่ 4) ความซื่อสัตย์ ซื่อตรง และ 5) ความรับผิดชอบ การปลูกฝังคุณธรรมชุดนี้ย่อมทำได้โดยการตอกย้ำผ่านการดำเนินชีวิตในวิถีประจำวัน การกระทำให้ดูเป็นตัวอย่าง

3. คุณธรรมที่เป็นปัจจัยเหนี่ยวรั้ง

คุณธรรมชุดนี้เป็นคุณธรรมที่เหนี่ยวรั้งไม่给人ทำในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสม ผิดหลักคุณธรรมจริยธรรม ได้แก่ 6) ความมีสติ และ 7) ความพอเพียง โดยเฉพาะคุณธรรมด้านความพอเพียงนั้นหากพิจารณาจากพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว “ความพอเพียง” จะเป็นฐานของความสุจริต ความไม่โลภ ด้านทานความอยากได้ตามกระแสวัตถุนิยมที่มีผลต่อพฤติกรรมของเยาวชนไทยในปัจจุบัน

4. คุณธรรมที่เป็นปัจจัยสนับสนุน

คุณธรรมชุดนี้เป็นคุณธรรมที่สนับสนุนให้บุคคลได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ โดยมุ่งหวังผลเพื่อประโยชน์ส่วนรวม เป็นคุณธรรมที่ส่งผลต่อการอยู่ร่วมกันในสังคม การเคารพและให้ความสำคัญต่อชีวิต ให้ความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อม ได้แก่ 8) ความเมตตากรุณา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ 9) ความกตัญญู กตเวทิตะ และ 10) ความเสียสละ ด้วยหลักของ

ความเมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และการสร้างให้เกิด “จิตอาสา” ที่จะส่งผลให้สังคมไทยเป็นสังคมคุณธรรมอย่างแท้จริง

พระมหาสุชาติชัย วชิรเมธี (ว. วชิรเมธี) ให้สัมภาษณ์ว่า “คุณธรรมที่ควรปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนไทย คือ หลักไตรสิกขา มีชีวิตที่มีวินัย หรือมีศีล มีสมาธิ มีปัญญา โดยการมีศีลจะทำให้คนเราสัมพันธ์กับสังคมได้อย่างมีความสุข ส่วนสมาธิและปัญญา คือ การสัมพันธ์กับตัวเอง ขณะเดียวกันก็สัมพันธ์กับคนทั้งสังคม เราไม่สามารถแยกการเป็นคนดีออกมาว่าต้องเป็นคนดีในบ้าน เมื่อเป็นคนดีต้องเป็นคนดีของตัวเอง เป็นคนดีของสังคม และเป็นคนดีของโลก”

คุณธรรมตามหลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) เป็นหลักการที่กระทรวงศึกษาธิการได้ปรับให้เป็นเป้าหมายของการจัดการศึกษาของชาติได้ให้เป็นคนดี มีสุข และเก่ง ซึ่งเป็นแนวทางดำเนินการให้การศึกษาอย่างเข้มข้น ของ “โรงเรียนแนวพุทธ” ที่จัดประสบการณ์ตามหลักไตรสิกขาชัดเจนที่สุด

“การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม
ทำได้ยากมากกับคนวัยอื่น
ทำได้ผลดี ทำซ้ำทำบ่อยทำต่อเนื่องกับเด็กเล็ก”

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์ประเวศ วะสี

✿ ครอบครัว : ผู้ปลูกดอกไม้คุณธรรม

แนวคิด “ดอกไม้คุณธรรม” หมายถึง การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ที่ต้องใช้ระยะเวลาและความใส่ใจในการบำรุงเลี้ยงดูตั้งแต่ เริ่มต้น ของการ ปลูก เช่นเดียวกับการเพาะเลี้ยงต้นไม้ตั้งแต่เมล็ดให้เติบโต ต้องได้รับอาหาร แสงสว่าง น้ำ ดินอันอุดม ปราศจากศัตรูพืช เปรียบเสมือนบ้านอันอบอุ่น ที่พ่อแม่ พี่น้อง ครอบครัว ต้องคอยดูแลใส่ใจให้เด็กเติบโตด้วยความมั่นคง แข็งแรง สมบูรณ์ มีความรักความเข้าใจ มีความสัมพันธ์ที่ดี มีกิจกรรมที่ ทำร่วมกัน ร่วมเรียนรู้เลือกผิดชอบชั่วดี ดอกไม้ที่ปลูกจึงจะสมบูรณ์ งดงาม และส่งกลิ่นหอม เช่นเดียวกับคนดีมีคุณธรรม สะท้อนถึงการได้รับการดูแล เอาใจใส่จากครอบครัว พร้อมทั้งจะสร้างประโยชน์แก่สังคมและประเทศชาติ ต่อไป

“คุณธรรมเป็นฐานของการพัฒนาคุณลักษณะที่แท้จริง
คนที่คุณธรรมเท่านั้นจึงจะมีคุณลักษณะที่แท้จริงได้”

อาจารย์วดีน อินทสระ
มหาวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย

ดอกไม้คุณธรรม ประกอบด้วยคุณธรรม 10 ประการโดยมีแกน คือ ความพอเพียงเป็นคุณธรรมที่เป็นจตุรรวม เป็นฐานของคุณธรรมอีก 9 ประการ ที่ตามมาคือ กลีบดอก 9 กลีบ แสดงถึงคุณธรรม ทั้ง 9 ประการ ได้แก่ ความเมตตากรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเสียสละ ความรับผิดชอบ ความมีสติ ความขยันหมั่นเพียร ความอดทนอดกลั้น ความมีวินัย ความซื่อสัตย์ ซื่อตรง และความกตัญญู กตเวที

ดอกไม้คุณธรรม

✿ ความเหมาะสมและความสำคัญของการทำบทบาทนำของคุณธรรม
ของครอบครัว ตามหลักทฤษฎีการเรียนรู้ของมนุษย์

สถาบันครอบครัว เป็นสถาบันหลักที่สำคัญยิ่งในการปลูกฝัง
คุณธรรมจริยธรรม ดังคำกล่าวที่ว่า “พ่อแม่เป็นผู้แสดงโลกแก่ลูก” (พระพรหม
คุณาภรณ์, 2552) “พ่อแม่เป็นครูคนแรกของลูก” “ครอบครัวเป็นโรงเรียน
ขนาดเล็กที่สุดของชาติ” “พ่อแม่เป็นพรหมของลูก” ทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นว่า
พ่อแม่และครอบครัวเป็นสิ่งสำคัญที่สุดต่อชีวิตและจิตใจของลูก โดยทำหน้าที่
เป็นทั้ง “ต้นแบบด้านคุณธรรม” และเป็น “ครูคนแรก” ของลูกในบ้าน ซึ่ง
เปรียบเสมือนโรงเรียนหลังแรกที่ยอบรมบ่มเพาะคุณธรรมจริยธรรมผ่าน
ประสบการณ์รับรู้ทั้ง 6 อันได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ซึ่งสอดคล้อง
กับทฤษฎีพัฒนาการมนุษย์ 2 ทฤษฎี ได้แก่

1. ทฤษฎีเซลล์กระจกเงา (Mirror Neuron Theory)
2. ทฤษฎีกระบวนการเรียนรู้บนพื้นฐานการทำงานของสมอง (Brain
Based Learning Theory : BBL)

“มูลนิธิขอความร่วมมือที่จะเกิดแก่เด็กได้
ก็โดยอาศัยบิดามารดาเป็นผู้สร้างตัวให้
จะได้เป็นสื่อเตือนใจ นำพาให้ลูกหลานให้ระมัดระวังตัวทำดีให้
เพื่ออนาคตของครอบครัว เพื่ออนาคตของประเทศชาติ
ที่เรารักและหวงแหน”

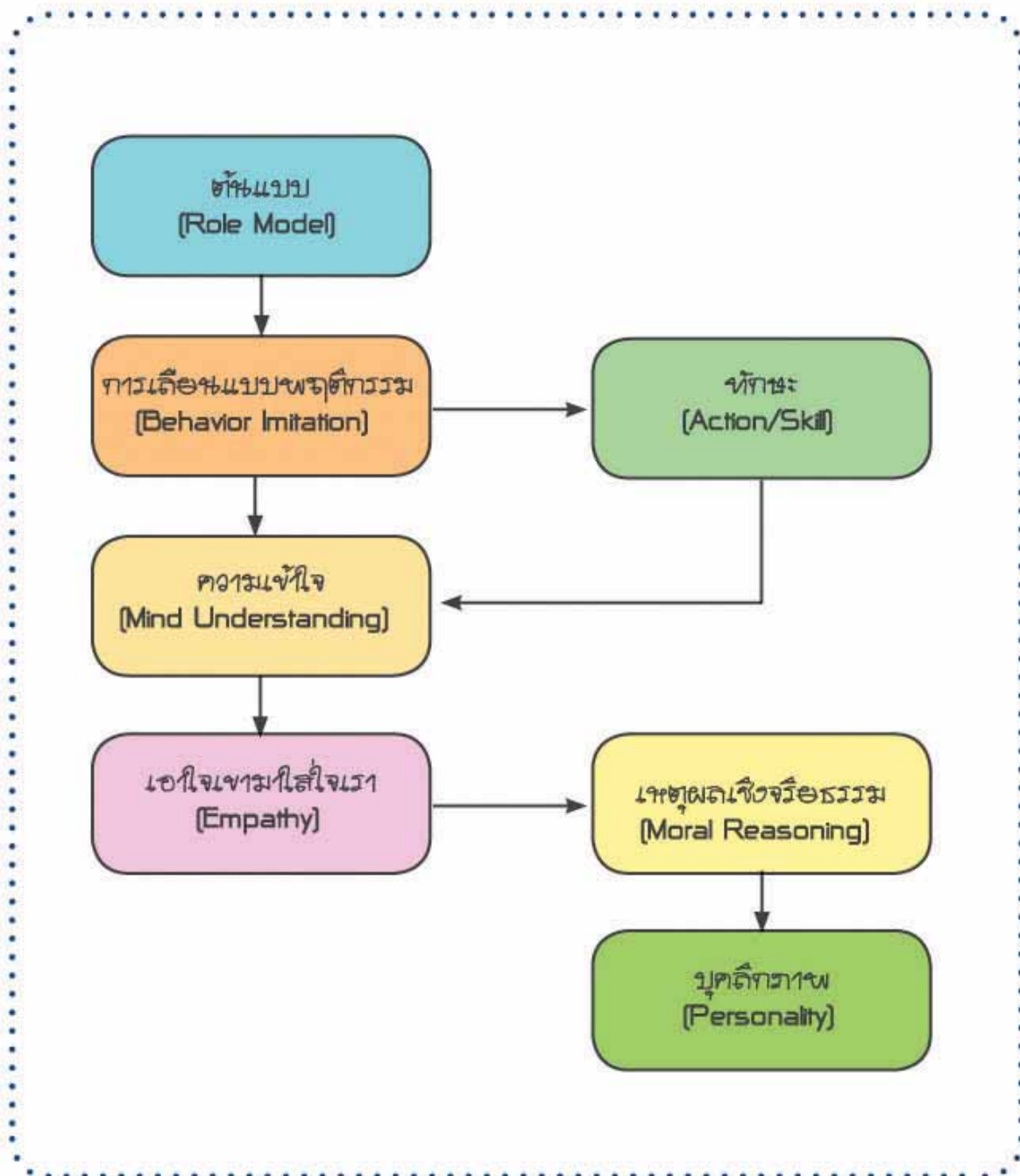
ภิกขุปัญญานันทมุนี วัดชลประทานรังสฤษฎ์
หนังสือ “รักลูกให้ถูกทาง”

✿ ทฤษฎีเซลล์กระจกเงา (Mirror Neuron Theory)^[1]

ทฤษฎีเซลล์กระจกเงา เป็นทฤษฎีที่ค้นพบใหม่หลังปี ค.ศ. 2000 โดยนักวิทยาศาสตร์จาก 3 ท่าน จาก University of Parma คือ Dr.Vittorio Gallese, Dr.Leonardo Fogassi และ Dr.Giacomo Rizzolatti ค้นพบว่าในสมองของมนุษย์มีเซลล์ชนิดหนึ่งที่ทำหน้าที่เหมือนกระจกเงา คือ สะท้อนทุกอย่างที่ส่งผ่านประสาทการรับรู้ไปยังเซลล์อื่นๆ ในสมอง ส่งผลให้เกิดการกระทำเหมือนกับสิ่งที่ได้รับรู้ โดยมีเงื่อนไขสำคัญ คือ ขณะที่รับข้อมูลนั้นๆ ผู้รับมีความรู้สึกร่วม

การค้นพบนี้ทำให้เราเข้าใจธรรมชาติการทำงานของสมองมนุษย์มากยิ่งขึ้น ทั้งในด้านการเรียนรู้ สติปัญญา และที่สำคัญ คือ กระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับเด็กและเยาวชน โดยมุ่งให้ความสำคัญกับการมีต้นแบบ มีความใกล้ชิด สื่อสารได้ เพื่อให้เกิดการรับรู้ของเซลล์กระจกเงาอยู่เสมอ ผ่านการทำต้นแบบให้เห็น และให้เกิดความประทับใจ ความรู้สึกมีส่วนร่วม ในขณะเดียวกันก็ต้องมีการได้ทดลองทำด้วยตนเอง เพื่อให้เกิดทักษะ และความเข้าใจในระดับจิตใจ จนมีผลต่อพฤติกรรมในอนาคต อธิบายได้ด้วยแผนภาพที่แสดงต่อไปนี้⁽²⁾

^[1]อุดม เพชรสังหาร. 2551. เซลล์กระจกเงากับการเรียนรู้การเลียนแบบ. สืบค้นจาก : [http:// www.tuator.net/content/view/215/76](http://www.tuator.net/content/view/215/76)

แบบภาพแสดงการเรียนรู้ของทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม

²อุดม เพชรสังหาร, 2551. เซลล์กระจกเงากับการเรียนรู้การเลียนแบบ. สืบค้นจาก : [http:// www.tuator.net/content/view/215/76](http://www.tuator.net/content/view/215/76)

✿ ทฤษฎีกระบวนการเรียนรู้แบบพื้นฐานการทำงานของสมอง (Brain Based Learning Theory : BBL)

ทฤษฎีการเรียนรู้บนพื้นฐานการทำงานของสมอง (Brain Based Learning Theory : BBL) เน้นกระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับพื้นฐานการทำงานของสมอง โดยผ่านการรับข้อมูลที่สอดคล้องกันจากประสาทสัมผัสทั้ง 6 ด้านของมนุษย์ อันได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ เพื่อให้สมองส่วนต่างๆ รับรู้และตอบสนองได้สมบูรณ์เพียงพอที่จะนำไปสู่การปฏิบัติ และเน้นย้ำการทำซ้ำด้วยความถี่ที่สม่ำเสมอในระดับหนึ่ง เพื่อให้สมองสามารถเชื่อมโยงระบบคิดจนก่อให้เกิดเป็นความเคยชิน นำไปสู่การประพฤติปฏิบัติจนเป็นนิสัย

ตัวอย่างเช่น การที่สมองรับรู้จากการฟังและเห็นไปพร้อมๆ กับการสัมผัสด้วยการกระทำ ในขณะที่อยู่ในสภาวะอารมณ์ที่ดี เมื่อทำเป็นประจำบ่อยครั้ง สมองจะเชื่อมโยงและบันทึกสัมผัสดังกล่าว และนำไปสู่การปฏิบัติจริงได้ดีกว่าการที่สมองรับรู้จากประสาทสัมผัสเพียงอย่างเดียว เช่น การฟังเท่านั้น หรือการเห็นเท่านั้น โดยที่ประสาทสัมผัสด้านอื่นไม่ได้ทำหน้าที่ไปพร้อมๆ กัน หรือในบางกรณีประสาทสัมผัสด้านอื่นรับข้อมูลในสภาพที่ขัดขวางการรับรู้ เช่น มีสภาวะกดดันหรือบังคับให้ฟัง ให้เห็น หรือให้ได้ยิน การเรียนรู้นั้นก็จะไม่ถูกนำไปสู่ระบบของการปฏิบัติได้ดีเท่ากับการเรียนรู้ไปพร้อมๆ กันด้วยประสาทสัมผัสทั้ง 6 และในสภาวะอารมณ์ที่ผ่อนคลาย เพลิดเพลิน อบอุ่น และเป็นสุข

ทฤษฎีกระบวนการเรียนรู้บนพื้นฐานการทำงานของสมองนี้ให้ความสำคัญกับศักยภาพการทำงานของสมองในเด็กปฐมวัย คือ 0-6 ปี ว่าเป็นศักยภาพการทำงานของสมองที่เหมาะสมที่สุดของชีวิตในการสร้างพื้นฐานทั้งในแนวคิดและแนวปฏิบัติให้กับมนุษย์

จากทฤษฎีทั้ง 2 นี้ เมื่อนำไปสู่การปฏิบัติเป็นเครื่องยืนยันได้อย่างดีว่า “ครอบครัว” เป็นสถาบันสำคัญยิ่งที่จะทำหน้าที่ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 6 เพื่อให้สมองเด็กได้รับรู้จากสัมผัสทางตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ซึ่งทั้งหมดนั้นสอดคล้องกับการปรับตัวของเด็กในฐานะที่เป็นสิ่งมีชีวิตในระยะตัวอ่อนที่มีศักยภาพในการเรียนรู้เร็ว เพราะต้องปรับตัวให้เข้ากับชีวิตในโลกใหม่ เพื่อความอยู่รอด ส่งผลให้เด็กยิ่งเล็กยิ่งเรียนรู้อย่างรวดเร็ว ละเอียดยิบ ซับซ้อนมาก เพียงแต่ยังสื่อสารกับใครไม่ได้มาก เพราะกฎธรรมชาติให้โอกาสทุกสัมผัสของร่างกายรับรู้ข้อมูลที่เข้ามาทั้งหมดอย่างรวดเร็ว เพื่อสร้างความหมาย ส่งต่อและประสานเชื่อมโยง เพื่อทำความรู้จักและเข้าใจในทุกสรรพสิ่งที่เป็นสัมผัสของชีวิตในระยะแรก สิ่งเหล่านี้จะสะสมรากฐานของเหตุผลพื้นฐานและสร้างพื้นฐานระบบคิดต่อสิ่งรอบข้างในอนาคต

ครอบครัวเป็นสิ่งแวดล้อมแรกของชีวิตเด็ก เปรียบเสมือนโลกใบแรกที่เด็กรับรู้และสัมผัส พ่อแม่เป็นผู้แสดงโลกผ่านท่าทีที่แสดงออกต่อสิ่งต่างๆ และพ่อแม่ยังเป็นต้นแบบให้เด็กเริ่มเรียนรู้เงื่อนไขที่สัมพันธ์กับตัวเขาด้วยการรับรู้จากท่าทีของพ่อแม่ตนเอง

การรับรู้ผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 6 อันได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ของเด็ก ที่เปิดรับสัมผัสจากสื่อภายนอกเข้ามาในสมองซึ่งทำหน้าที่สร้างความเข้าใจ สร้างระบบคิด และประมวลผล ก่อเกิดเป็น “ปัญญา” ในการคิด ตัดสินใจและเลือกจะทำหรือไม่ทำอะไร เลือกตัดสินใจว่าอะไรสำคัญหรือไม่สำคัญ สิ่งเหล่านี้เป็นฐานในการแสดงออกตามวัยของเด็กเมื่อถึงวัยที่เขาแสดงออกได้จะปรากฏในรูปของการคิดดี พูดดี ทำดี ซึ่งในทุกศาสนาให้ความสำคัญกับฐานของความคิดว่าเป็นที่มา เป็นผู้กำหนดการกระทำทั้งสิ้น ดังนั้น “พ่อแม่” ซึ่งได้รับการกล่าวถึงว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง ไม่มีใครเทียบได้ต่อชีวิตของลูก ดังคำกล่าวมากมายจึงต้องเป็นหลักในการให้ลูกรู้จักโลกของลูกที่ควบคู่คุณธรรมตั้งแต่ต้นของชีวิต

ส่วนที่ ๒ ประสิทธิภาพจากครอบครัวคุณธรรม

✿ กระบวนการสร้างครอบครัวคุณธรรม

การปลูกดอกไม้คุณธรรมดังที่กล่าวมานั้นครอบครัว เป็นหัวใจสำคัญที่สุดในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมตั้งแต่เด็ก งานวิจัยพบว่า ครอบครัวไทยใช้แนวทางการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมด้วยวิธีการหลัก ๆ 8 วิธีการด้วยกันคือ

1. การสอนด้วยวาจา
2. จัดสภาพแวดล้อมให้คนเรียนรู้ด้วยตนเอง/ควบคุมด้วยสภาพแวดล้อม
3. ปฏิบัติให้ดู/ใช้คนดีเป็นแบบอย่าง
4. สอนโดยสอดแทรกในกิจกรรม
5. สอนโดยการให้รางวัล/ลงโทษ
6. สอนโดยการนำเสนอผ่านสื่อมวลชนในรูปแบบต่าง ๆ
7. สอนด้วยการกระตุ้นให้คิดหาเหตุผลด้วยตนเอง
8. สอนด้วยการให้ปฏิบัติในสถานการณ์จริง

✿ ปัจจัยสู่ความสำเร็จในกิจกรรมปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม

จากการวิจัยครั้งนี้ที่ได้พบรูปแบบและกระบวนการของการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมโดยครอบครัว แต่เพื่อให้ได้ผลดีกว่าต้องประกอบด้วยกระบวนการที่กล่าวข้างต้นแล้วยังต้องมีปัจจัยสู่ความสำเร็จอีก 8 ประการควบคู่ไปด้วย

1. มีพ่อแม่และครอบครัวเป็นต้นแบบด้านคุณธรรมจริยธรรมที่ชัดเจน
2. เกิดความรู้สึกร่วม เห็นอกเห็นใจ เข้าใจ เชื่อมโยงกับการเรียนรู้เดิมได้ดี

3. มีรูปแบบการทำซ้ำ มีความสม่ำเสมอด้วยกระบวนการหลากหลายวิธีในหลายสถานการณ์
4. เป็นกิจกรรมที่ทำผ่าน การเรียนรู้ของประสาทสัมผัสทั้ง 6 ด้วยตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ
5. จัดสภาพแวดล้อมให้ลงมือปฏิบัติเป็นวิถีชีวิต
6. มีการให้แรงเสริม ให้กำลังใจ ที่เหมาะสมและสม่ำเสมอ
7. มีสัมพันธภาพที่ดี ระหว่างสมาชิกในครอบครัว
8. เป็นกิจกรรมที่จัดให้มีเป็นประจำ กับเด็กโดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงปฐมวัย 0-6 ปี

ครอบครัวคุณธรรมที่งานวิจัยได้ศึกษามาล้วนมีการส่งเสริมให้เด็กได้ลงมือกระทำด้วยตนเองในวิถีการดำเนินชีวิตประจำวันทั้งสิ้น เช่น การชักชวนพูดคุย เพื่อให้เด็กได้ฝึกคิดเชิงคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งเป็นรูปแบบที่ครอบครัว สามารถทำได้ในชีวิตประจำวัน นอกเหนือไปจากการสอนเพียงด้วยวาจา แต่ด้วยการยึดถือแนวคิดทฤษฎีพัฒนาการมนุษย์ 2 ทฤษฎี คือ ทฤษฎีเซลล์กระจกเงา (Mirror Neuron Theory) ที่บอกว่าเด็กเลียนแบบสิ่งที่รับรู้จากการเห็น การได้ยิน การสัมผัส และหมายถึงเด็กต้องการต้นแบบที่มีลักษณะด้านคุณธรรมจริยธรรมดี และทฤษฎีการเรียนรู้บนพื้นฐานการทำงานของสมอง (Brain Based Learning Theory : BBL) ที่บอกว่าประสบการณ์เรียนรู้ที่จะสมบูรณ์ดีเท่าไรขึ้นอยู่กับว่าประสบการณ์นั้นผ่านการรับรู้ด้วยประสาทสัมผัสเท่าใด ในความสม่ำเสมอเท่าใด ในสภาวะทางจิตใจและอารมณ์อย่างไร

1. มีพ่อแม่และครอบครัวเป็นต้นแบบด้านคุณธรรมจริยธรรมที่ชัดเจน

ครอบครัวที่ประสบความสำเร็จในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้แก่ลูกหลานของตน คนในครอบครัวต้องประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นต้นแบบที่ดีทั้งทางความคิด คำพูดและการกระทำ พ่อแม่ผู้ปกครองที่มีความศรัทธาในความดี ในศาสนา มีความเชื่อในเรื่องบาป บุญ ดี ชั่ว ประพฤติปฏิบัติตนด้วยการพูด คิด และกระทำในแนวทางนั้น เช่น รักษาศีล เจริญภาวนา พูดจา กันด้วยความสุภาพ อ่อนโยน ถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน ไม่พูดปด ไม่พูดคำหยาบ ไม่พูดส่อเสียด ไม่พูดเพ้อเจ้อ ไม่เบียดเบียนผู้อื่นให้เดือดร้อน ไม่ข้องเกี่ยวกับอบายมุขทั้งหลาย มีความซื่อสัตย์ ซื่อตรง การที่ผู้ใหญ่เป็นต้นแบบที่ดี เด็กจะรับรู้จากประสาทสัมผัสทั้ง 6 ของเขา สมอของเด็กรู้และจดจำ โดยการคิดตาม พูดตาม ทำตาม จนเมื่อถึงเวลาที่เหมาะสม เด็กก็จะกระทำตามแบบอย่างที่ได้เห็น ได้ยิน ได้รับรู้ จากพ่อแม่ผู้เลี้ยงดู ตามหลักการของ ทฤษฎีเซลล์กระจกเงาและทฤษฎีกระบวนการเรียนรู้บนพื้นฐานการทำงาน ของสมอง

ลูกทุกคนในครอบครัวคอยท่าแบบจากพ่อแม่ได้เสมอ
พ่อแม่จึงต้องระวังระวังให้มากเป็นพิเศษ
ในเมื่อตนเองอยู่ท่ามกลางลูก คือลูกๆ ของท่าน
อย่าได้คิดพูด ทำ สิ่งใดในทางเลว ให้ลูกเห็นเป็นพิเศษ

ภิกขุปัญญานันทมุนี วัดชลประทานรังสฤษฎ์
หนังสือ “รักลูกให้ถูกทาง”

2. เกิดความรู้สึกร่วม เห็นอกเห็นใจ เข้าใจ เชื่อมโยงกับการเรียนรู้ได้ดี

ในครอบครัวมีบุคคลที่เด็กรักและผูกพัน การสอนที่มีการเชื่อมโยงเปรียบเทียบ สถานการณ์ต่างๆ ทำให้มีความเข้าใจที่ลึกซึ้งกว่าเกิดความรู้สึกร่วมได้มากกว่า และความมีชีวิตในครอบครัวเดียวกัน ทำให้ประสบการณ์เดิมเชื่อมต่อกับประสบการณ์ใหม่ ได้สอดประสานกันได้ผลต่อการเรียนรู้ที่ชัดเจนขึ้น สมบูรณ์ขึ้น เป็นฐานการจดจำดี นำไปสู่นิสัยการปฏิบัติอย่างได้ผลดี

“สถาบันครอบครัวเป็นสถาบันที่สำคัญที่สุด

พ่อแม่คืออริยธรรมจริงใจ

ถ้าพ่อแม่ไม่เคยเห็นวัด นโมธรรม แล้วเราจะไปสอนลูกได้อย่างไร

เราจะสอนลูกหลานให้อ่านเมื่อเราเองก็อ่านไม่ออก

มานิต สัจจะมิตร

กรรมการบริหารศรีคุรุสิงห์สภา

องค์กรกลางชาวไทยที่นับถือศาสนาซิกข์

3. มีรูปแบบการทำซ้ำ มีความสม่ำเสมอด้วยกระบวนการหลากหลายวิธี ในหลายสถานการณ์

การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมมีหัวใจสำคัญประการหนึ่ง คือ ควรทำตั้งแต่อายุไม่เกิน 6 ปี จะเป็นช่วงที่ได้ผลดีที่สุด และควรให้เด็กได้มีโอกาสมือกระทำ เพื่อให้เกิดสัมผัสผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 6 ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ซึมซับเอาความรู้สึกจากประสบการณ์นั้นๆ ผ่านการรับรู้ทางสมองบ่อยๆ จึงจะเป็นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมที่นำไปสู่อุปนิสัยที่ดีในอนาคต

4. เป็นกิจกรรมที่ทำผ่าน การเรียนรู้ของประสาทสัมผัสทั้ง 6 ด้วย ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ

เด็กเล็กโดยเฉพาะเด็กอายุระหว่าง 0-6 ปี มีการรับรู้ด้วยประสาทสัมผัสอย่างรวดเร็ว ชัดเจน สืบเนื่องจากสมองเตรียมรับข้อมูลที่ได้จากประสาทสัมผัสทั้ง 6 เพื่อการมีชีวิตรอดและเรียนรู้สภาพรอบตัว ดังนั้นแนวทางการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ควรให้ประสาทรับรู้มากที่สุด การเรียนรู้จะสมบูรณ์ขึ้น เพราะจะมีความทรงจำจากการรับรู้ หลายแบบ ได้แก่ ภาพที่เห็น เสียงที่ได้ยิน กลิ่นที่ได้รับ รสที่ได้ลิ้ม ผิวกสัมผัสที่รู้สึก และอารมณ์ขณะที่รับข้อมูลนั้นๆ ยังมีสื่อให้รับรู้ด้วยหลายสัมผัสมากเท่าใด ถ้าเป็นสิ่งที่รับรู้ได้ดี สอดคล้องกับการทรงจำ การทำตามจะเกิดขึ้นได้สมบูรณ์เท่านั้น แต่หากสัมผัสที่ได้รับรู้จำกัดอยู่เพียงบางสัมผัส เช่น หูฟังอย่างเดียวหรือตาเห็นอย่างเดียวแต่ไม่ได้สัมผัสลงมือทำจริง หรือมีบางสัมผัสที่ไม่สอดคล้องกัน หรือไม่ตรงต่อการรับ เช่น การสอนด้วยวาจาในลักษณะกดดัน ข่มขู่ต่อจิตใจผู้รับ โอกาสที่การเรียนรู้นั้นจะนำไปสู่การเห็นชอบหรือทำตาม ก็ลดน้อยลงเพราะการทำงานของสมองด้านการเรียนรู้จะลดลงในสภาพความเครียด ความกลัวต่าง ๆ

“เด็กมีความสังเกตความจำอย่างรอบไวที่สุด
และมีปฏิกิริยาที่อ่อนไหวกับสิ่งใหม่ ๆ ที่ผ่านประสาททั้ง 5 ของเขา
เมื่อเขาได้รู้ได้จำสิ่งใดแล้วเขาจะจำไว้จนตลอดชีวิต”

ภิกขุปัญญานันทมุนี วัดชลประทานรังสฤษฎ์
หนังสือ “รักลูกให้ถูกทาง”

5. จัดสภาพแวดล้อมให้ลงมือปฏิบัติในวิถีชีวิต

การบ่มเพาะคุณธรรมที่ดีที่สุด คือ การกระทำผ่านชีวิตประจำวัน เช่น วิถีการดำเนินชีวิต โดยมีพ่อแม่ ผู้ปกครอง เป็นผู้ชี้นำในการกระทำทั้งต้นแบบและชี้แนะ พ่อแม่ผู้ปกครองควรชวนพูดคุยในประเด็นด้านคุณธรรม จริยธรรม ในการทำกิจกรรมร่วมกันทุกวัน ตั้งแต่เด็กยังเล็ก ๆ ซึ่งจะเป็นการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมลงไปในการคิดของเขาผ่านกิจวัตรประจำวัน ที่ปฏิบัติร่วมกันในครอบครัว โดยมีหัวใจสำคัญคือ การทำให้ดูเป็นแบบอย่าง และหากมีความขัดแย้งกันในสาระสำคัญ เช่น พูดอย่าง ทำอย่าง ไม่สอดคล้องกัน เด็กก็จะไม่เรียนรู้คำสอนนั้น ๆ เพราะต้นแบบไม่ได้กระทำตามที่พูด ในทางตรงกันข้ามแม้หากไม่มีคำพูด แต่มีแบบแผนเป็นการกระทำที่ดียามนั้นกลับประทับในใจของเด็กเนิ่นนานจนโต ดังตัวอย่างความประทับใจในกิจวัตรของพ่อแม่ ปู่ ย่า ตา ยาย วิธีการนี้นับว่า เป็นการถ่ายทอดที่เห็นผลได้จริง

“เราไม่ได้ออกรับให้ลูกหลานเราเล่าการบ่มเพาะ
แต่พ่อแม่เล่าการบ่มเพาะแล้วเสริมการบ่มเพาะ
มีลูกชดเชยไว้ เมื่อมีพ่อแม่มีลูกก็มีความเชื่อตามมามี
สิ่งแวดล้อมที่เลวก็จูงใจให้ลูกหลานเราให้เสียที่
เป็นบทเรียนของสิ่งแวดล้อมแล้วตัวเราเอง”

ภิกขุปัญญานันทมุนี วัดชลประทานรังสฤษฎ์
หนังสือ “รักลูกให้ถูกทาง”

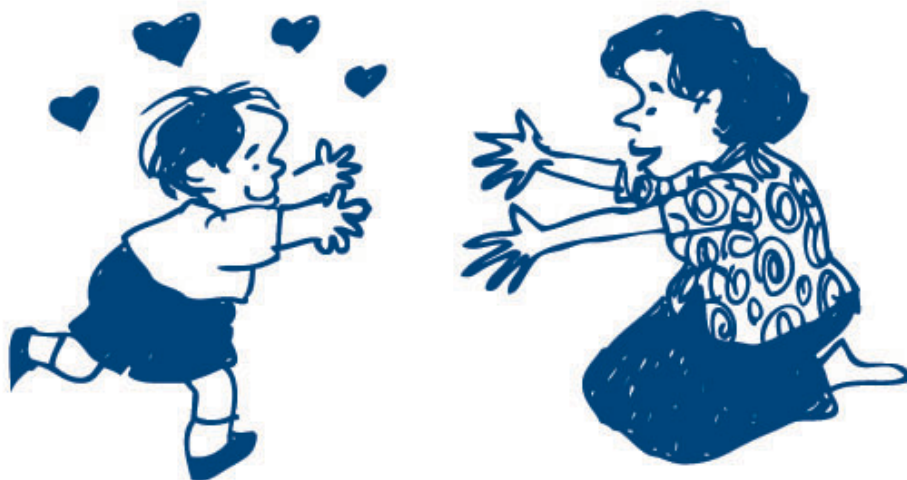
6. การให้แรงเสริม ให้กำลังใจ ที่เหมาะสมและสม่ำเสมอ

ครอบครัวเป็นกำลังใจที่ดีที่สุดของคน การสนับสนุน ชมเชย และให้กำลังใจกันและกันในการทำดี เป็นเสมือนแรงหนุนให้เด็ก ๆ เชื่อมั่นในสิ่งที่ตัวเองทำว่าอยู่ในทางที่ถูกต้องดีงามแล้ว การแสดงออกซึ่งการสนับสนุนนั้น ครอบครัวทำได้หลายวิธี หลายโอกาส ทั้งวาจา เช่น คำชมเชยทางกาย เช่น การยิ้มแย้ม ประทับมือ สัมผัส ให้ของขวัญ ของรางวัล และทางใจ เช่น การให้ความรักความเอาใจใส่ ให้การยอมรับ ความไว้วางใจ ความภาคภูมิใจ ครอบครัวทำได้ในหลายโอกาส เช่น เข้าไปยื่นเคียงข้างร่วมทำกิจกรรมร่วมกับเด็ก ๆ เพื่อให้เขาอบอุ่น มั่นใจในสิ่งที่เขาเลือก แม้ต่างจากหมู่เพื่อนฝูงที่หลงไหลไปกับกระแสวัตถุนิยม สุขนิยม ฟุ้งเฟ้อกับการมีชีวิตที่สะดวกสบาย ไม่อดทน เช่น เด็กชอบไปวัดฟังธรรมะ ฝึกสมาธิ หรือเข้าร่วมกิจกรรมครอบครัวกับพ่อแม่ ร่วมกิจกรรมจิตอาสา เขาอาจกลายเป็นคนแปลกในสังคมเพื่อน ๆ แต่เด็กจะเกิดความมั่นใจ ไม่เขินอาย ที่จะกระทำตามแนวทางของพ่อแม่ แม้ขัดแย้งกับแนวทางของเพื่อน ดังนั้น กำลังใจ จึงเป็นสิ่งสำคัญ

7. มีสัมพันธภาพที่ดี ระหว่างสมาชิกในครอบครัว

การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมที่มีผลจริง เด็กจะต้องอยู่ในครอบครัวที่ใกล้ชิดกัน เข้าใจกัน รักกันและกัน เด็กได้เห็นต้นแบบที่ดี และเด็กควรได้มีโอกาสร่วมทำกิจกรรมกับพ่อแม่บ่อยๆ พ่อแม่จึงควรสร้างกิจกรรมหรือกำหนดบทบาทหน้าที่ของเด็กๆ ในครอบครัว ให้ได้ฝึกความรับผิดชอบ ความมีวินัย ด้วยการจัดการภาระงานหรืองานที่ได้รับมอบหมายด้วยตนเอง เพื่อให้เกิดการปฏิบัติเป็นประจำสม่ำเสมอ ในขณะเดียวกันก็ได้เห็นการจัดการหน้าที่ภาระของพ่อแม่ บุคคลในครอบครัว เช่นเดียวกัน ซึ่งสามารถทำได้ในทุกสถานการณ์ เช่น ในบ้าน ในรถ ในร้านอาหาร ขณะไปพักผ่อนด้วยกันทั้งครอบครัว ซึ่งทำให้เด็กได้รับรู้ต้นแบบที่ดีได้หลายลักษณะ ในหลายเวลา หลายสถานที่ตลอดเวลาที่เด็กอยู่กับครอบครัว

8. เป็นกิจกรรมที่จัดให้มีเป็นประจำ กับเด็กโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในช่วงปฐมวัย 0-6 ปี

ครอบครัวทำกิจกรรมด้านการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับสมาชิกในครอบครัวตั้งแต่เด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงปฐมวัย 0-6 ปี จากการวิจัยทางวิทยาศาสตร์พบว่า เซลล์กระจกเงาที่ส่งผลให้เด็กมีพฤติกรรมการเล่นแบบมีมากในสมองของเด็กปฐมวัยทำให้เด็กที่มีการเรียนรู้ด้วยอายตนะ(สัมผัสทั้ง 6) ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ สามารถเชื่อมโยงไปสู่การคิด พุด ทำ ได้ชัดเจนรวดเร็ว และเป็นฐานของการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับการเรียนรู้ใหม่ที่ต่อมาจากการเรียนรู้ระดับพื้นฐานที่เคยเห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ได้สัมผัส และรู้สึกทางอารมณ์เดิม ตั้งแต่วัยเยาว์เป็นฐานด้านคุณธรรมจริยธรรม การเรียนรู้ใหม่จะอยู่บนพื้นฐานเดิมไปด้วย เนื่องจากลักษณะการเรียนรู้ทางสมองเป็นเช่นนั้น จึงทำให้เราเข้าใจได้ว่าการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมที่ทำในเด็กวัยที่โตแล้วบนพื้นฐานเดิมที่ไม่มีประสบการณ์การเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมจนอยู่ในวัตรปฏิบัติมาเลย ย่อมนำไปสู่ผลของการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้มีลักษณะคุณธรรมในตัวเด็กทำได้ยาก

“คบโบราณเปรียบว่า

พิษรุ้งไม้เลื้อย ออมนเกาะจับลื้อที่อยูไกลไม่เลมอ

เมื่อทว่า ... อ่ำหาจโหล้มเอียง... ไปหาลื้อแหวดลื้อมที่อยูใกล้

เรื่องขอเด็กหาบจึ่งเหมือห้ห้

สวาพขอเด็กฮ้อวอคือผู้ฮ้ออยู่เลมอจะอยู่ล้าพอไม่ได้

เมื่ออยู่ใกล้ผู้ใดก็อ้อมมาหาฮ้อดอะไรๆ ที่คหห้ห้มีอยู่ ไปใส่ในห้อพอด้อ”

ภิกขุปัญญานันทมุนี วัดชลประทานรังสฤษฎ์

หนังสือ “รักลูกให้ถูกทาง”

ส่วนที่ 3 สุวีตน์แห่งครอบครัวคุณธรรม

ครอบครัวมีความเหมาะสมในการเป็นฐานหลักของการปลูกฝัง
คุณธรรมจริยธรรม อย่างได้ผลเพราะ ชีวิตครอบครัวมีความหลากหลาย
ในกิจกรรมในโอกาสของการอยู่ร่วมกัน ครอบครัวมีหน้าที่ มีบทบาทที่
แต่ละคน มีอิทธิพลต่อความคิด การปฏิบัติของกันและกัน ครอบครัวมีบุคคล
ที่มีความสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความผูกพันทางจิตใจ
ครอบครัวมีโอกาสในการเป็นแบบอย่าง อย่างสำคัญให้กันและกัน ที่ตรงกับ
ทฤษฎีเซลล์กระจกเงาที่เด็กได้รับต้นแบบที่ดี ครอบครัวมีความคาดหวัง
มีความหมายในการเป็นขวัญกำลังใจ ให้การสนับสนุนต่อกัน หากเปรียบ
พ่อแม่เป็นครูคนแรกของลูก ครอบครัวก็เป็นโรงเรียนแห่งแรกของลูกด้วย
ครอบครัวจึงมีบทบาทมากกว่าเป็นบ้านทางกายภาพ แต่ครอบครัวมีบทบาท
ทางจิตวิญญาณด้วย ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้บนพื้นฐานการ
ทำงานของสมองครบถ้วนที่สุด

การสร้างกิจกรรมเพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมนั้น ทำได้โดย
การกำหนดกิจวัตรประจำวันในบ้าน เพื่อให้เด็ก ๆ ได้มีส่วนร่วม ซึ่งเป็น
กิจกรรมที่สามารถสร้างให้เกิดความถี่และความสม่ำเสมอของการฝึกฝน
ก่อให้เกิดความเคยชินจนติดเป็นนิสัยได้

นอกจากนั้น พ่อแม่ ผู้ปกครอง ในฐานะส่วนหนึ่งของสังคม ยังสามารถ
เป็นผู้นำสร้างให้เกิดกิจกรรมดี ๆ โดยมองไปถึงกลุ่มเด็ก ๆ ในสังคมที่ยังต้อง
การโอกาส เริ่มจากเด็ก ๆ ในชุมชนรอบบ้าน จนถึงการเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย
ครอบครัว หรือทำงานร่วมกับสถาบันต่าง ๆ ทั้ง 7 สถาบัน เพื่อขยายผล
สำเร็จไปยังสังคมโดยรวมอย่างเป็นรูปธรรม

ดังนั้น ตัวอย่างกิจกรรมครอบครัวคุณธรรมจะนำเสนอเป็น 2 ประเภทคือ

1. กิจกรรมในชายคาบ้าน
2. กิจกรรมนอกชายคาบ้าน

กิจกรรมในข้อคาป้า

กิจกรรมในครอบครัว สามารถสร้างสรรค์ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ องค์ประกอบเฉพาะของครอบครัวได้มากมาย โดยอาศัยหลัก ความพอเพียง เป็นแกน และขยายผลไปยังคุณธรรมทั้ง 9 ประการได้ด้วย โดยอาจใช้ตาราง ด้านล่างเป็นแนวทางเพื่อออกแบบกิจกรรมและประเมินผลให้ครอบคลุม ได้ดังนี้

ตาราง การออกแบบกิจกรรมคุณธรรมในครอบครัว

ชุดคุณธรรม	คุณธรรมจริยธรรม	กิจกรรม
คุณธรรมที่เบ้า ปัจจุณแนวผลัดกัน	1. ความมีวิสัย 2. ความอดทน อดกลั้น 3. ความซื่อสัตย์สุจริต	
คุณธรรมที่เบ้า ปัจจุณหล่อเลี้ยง	4. ความซื่อสัตย์ ซื่อตรง 5. ความรับผิดชอบ	
คุณธรรมที่เบ้า ปัจจุณช่วยเหลือ	6. ความมีสติ 7. ความพอเพียง	
คุณธรรมที่เบ้า ปัจจุณสละสลวย	8. ความเมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ 9. ความกตัญญู กตเวทิตา 10. ความเสียสละ	

ตารางนี้จะช่วยให้พ่อแม่ กำหนดกิจกรรมให้สอดคล้องกับการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในแต่ละกลุ่ม โดยอาจกำหนดหน้าที่และความรับผิดชอบของครอบครัวและลูกหลาน หรือจัดกิจกรรมขึ้นในบ้านโดยคำนึงถึงความพอเพียง และคุณธรรมตามชุดคุณธรรมเป็นเป้าหมาย ทั้งนี้กิจกรรมหนึ่งกิจกรรมจะได้ผลในการฝึกคุณธรรมมากกว่าชุดเดียว เช่น ฝึกวินัย (คุณธรรมที่เป็นปัจจัยแรงผลักดัน) และความรับผิดชอบ (คุณธรรมที่เป็นปัจจัยหล่อเลี้ยง) ดังตัวอย่างกิจกรรมที่คู่มือครอบครัวคุณธรรม นำเสนอพอเป็นแนวทางสำหรับครอบครัวทำกิจกรรม ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม จำนวน 18 กิจกรรมดังต่อไปนี้

กิจกรรมที่ 1 วิชาประวัติศาสตร์ชุมชน

การทำงานบ้านเป็นพื้นฐานของการเรียนรู้ และฝึกความรับผิดชอบตนเองของเด็ก จนเมื่อเป็นผู้ใหญ่ งานบ้านที่ได้รับมอบหมาย และยังฝึกให้ทำตั้งแต่เล็ก ๆ ในช่วงอายุไม่เกิน 6 ปีนั้น จะช่วยให้เด็กได้ฝึกตนจากการทำงานประเภทต่าง ๆ ได้รับการเรียนรู้มีประสบการณ์ แก้ปัญหา ฝึกทักษะ ลองผิดลองถูก ได้รับความสุขความมั่นใจ ดังนั้น เป้าหมายในการมอบหมายหน้าที่จึงไม่ใช่ความสำเร็จลุล่วงของงาน หากแต่เป็นการฝึกฝนเด็ก ให้พัฒนาตนเองด้วยคุณธรรมจริยธรรมในความเป็นมนุษย์

คุณธรรมเป้าหมายที่ต้องการปลูกฝัง

- ความมีวินัย
- ความอดทน อดกลั้น
- ความขยันหมั่นเพียร
- ความรับผิดชอบ
- ความมีสติ
- ความพอเพียง
- ความกตัญญู กตเวที
- ความเสียสละ

วิธีดำเนินการ

1. กำหนดตารางรับผิดชอบงาน โดยแบ่งงานที่เด็กสามารถทำได้ ออกเป็นหมวดหมู่ และกำหนดผู้รับผิดชอบในแต่ละวันและมีพ่อแม่ผู้ใหญ่นามรับทราบในช่องท้ายสุด เช่น

	วัน	จันทร์	อังคาร	พุธ	พฤหัสบดี	ศุกร์	เสาร์	อาทิตย์	รับทราบ
งาน									
ซักผ้า/พับผ้า		แม่			พี่				
ทำอาหาร	พี่	แม่	พี่	แม่	พี่	พ่อ	ทุกคน		
จัดระเบียบ ในบ้าน		พี่ ห้อย				พี่ ห้อย			
	พ่อ			พ่อ					
ล้างจาน	ห้อย	ห้อย	ห้อย	ห้อย	ห้อย	ห้อย	ทุกคน		
ทำความสะอาด	พี่	พี่		พี่		พี่			
สระผม									
แยก/เก็บของ	พ่อ	ห้อย	พ่อ	ห้อย	พ่อ	ห้อย	พ่อ		
รดน้ำต้นไม้	ห้อย	ห้อย	ห้อย	ห้อย	ห้อย	พ่อ	พ่อ		
ล้างรถ					พ่อ				
ล้างห้องน้ำ				ห้อย	พี่				
ดูแลคุณเฒ่า	พี่	พี่	พี่	ห้อย	ห้อย	ห้อย	ทุกคน		
อาบน้ำ						พี่			
สัปดาห์						ห้อย			
ใจทำดีใจ	ทุกคนทุกคน								
รักและรัก									

หมายเหตุ : กรณีใครรอบคองที่พ่อแม่ ผู้ปกครองต้องทำอย่างอื่นนอกบ้าน สามารถปรับเปลี่ยนประเภทกิจกรรมรวมลงในหมู่ในวันเสาร์-อาทิตย์ได้ แต่ต้องมีผู้รับทราบในทุกรายการ

2. ระบุชื่อผู้รับผิดชอบงานนั้นๆ ในแต่ละวัน โดยใส่ชื่อ พ่อแม่ ผู้ปกครอง และสมาชิกคนอื่น ๆ ในบ้านด้วยความเห็นชอบร่วมกัน
3. กำหนดระยะเวลาในการปฏิบัติงานนั้นๆ โดยพยายามให้สมาชิกในครอบครัวพร้อมทำหน้าที่ต่าง ๆ ในเวลาใกล้เคียง ทำให้เกิดการเรียนรู้จากต้นแบบและยอมรับพลังความสามัคคีของครอบครัว
4. ช่างสุดท้ายให้ผู้รับทราบการทำงานร่วมลงชื่อหรือลงคำชมเชย เพื่อรับทราบและสร้างขวัญกำลังใจแก่ผู้ทำงานบ้านต่าง ๆ
5. ใช้สื่อบุคคล ภาพ หนังสือ เรื่องราวต่าง ๆ ของคนที่ได้ฝึกฝน สิ่งดี ๆ จากการทำงานบ้านต่าง ๆ พุดคุยร่วมกัน ชื่นใจร่วมกัน
6. พ่อแม่ ผู้ปกครอง พี่น้อง ให้กำลังใจด้วยรอยยิ้ม คำชมเชย หลังเด็กทำหน้าที่ซึ่งรับผิดชอบเสร็จ

การทำงานบ้านเป็นเรื่องสำคัญที่ต้องปลูกฝังให้มีความรับผิดชอบ ในการอยู่ร่วมกัน เด็กทุกวัยทุกคนควรได้รับการมอบหมายงานบ้านที่เหมาะสมกับวัย งานบ้านที่ทำด้วยความรู้สึกที่ดีต่อกัน เมตตาต่อกัน จะไม่น่าเบื่อ น่ารังเกียจ แต่เป็นเรื่องของการเอื้อเฟื้อแบ่งปัน ได้ฝึกความรับผิดชอบ ให้มีวินัย อดทน ขยันได้ด้วย และเป็นผู้ทำงานเป็น ไม่เกียจหรือเลือกงาน ในอนาคต การทำงานบ้านให้เป็นสุขโดยแบ่งงานเป็นส่วนๆ หรือแข่งขันกัน เช่น จับเวลา ทำงานครบถ้วน ผิดพลาดน้อย พ่อแม่ควรมีวิธีการชมเชย หลายแบบ เช่น ชมเชยด้วยวาจา ด้วยการเขียน ให้รางวัล ให้สัมผัส ให้รอยยิ้ม ยอมรับ หรือคำขอใจที่อบอุ่น ให้สิทธิพิเศษกันและกันเสมอ งานบ้านเป็นงานที่ต้องทำเสมอ ถ้าทำงานบ้านร่วมกับอารมณ์เบิกบาน ไม่เคร่งเครียด งานบ้านก็จะเป็นภาระที่หนัก น่าหลิกลีง ผลัดผ่อนแต่อย่างใด

ปัจจัยสู่ความสำเร็จ

1. พ่อแม่ ผู้ปกครองเป็นต้นแบบด้วยการทำงานบ้านร่วมกันกับเด็ก
2. มีการแบ่งหน้าที่ชัดเจน ทำและติดตามสม่ำเสมอโดยกำหนดให้เป็นตารางเวลาตามเวลาที่เหมาะสม
3. มีอุปกรณ์เสริมแรง หรือกิจกรรมอื่นๆ เสริมบ้าง หลังทำกิจกรรมร่วมกันเสร็จสิ้น จะช่วยให้เด็กเข้าใจคุณค่าของงานนั้นๆ มากยิ่งขึ้น และรู้ว่าพ่อแม่ชื่นชม
4. เด็กได้รับคำชมเชย และ/หรือ สิทธิพิเศษเสริมหลังจากทำงานบ้านแล้ว
5. บ่มเพาะวิธีคิดควบคู่ไปกับการปฏิบัติ ด้วยการชักชวนพูดคุยชี้ให้เห็นต้นแบบด้านคุณธรรมจริยธรรมจากการทำงานร่วมกันของสมาชิกในครอบครัว

กิจกรรมที่ 2 การเขียนข้อเสนอฯ การปฐมนิเทศ

การเรียนรู้และทบทวนการบ้านเป็นกิจกรรมที่เด็กมักหลีกเลี่ยง ผลัดผ่อน ไม่ค่อยอยากทำด้วยตัวเอง อยู่บ้านเด็กมักอยากเล่นสนุกสนาน แบบต่าง ๆ ที่ไม่ใช่เกี่ยวกับการเรียน การวางแผนกิจกรรมการเรียนรู้เขียนอ่าน จึงต้องฝึกจนเป็นนิสัย ที่จะมีความอดทน ความมั่นใจ ได้เป็นผลตามมาด้วย

คุณธรรมเป้าหมายที่ต้องการปลูกฝัง

- ความมีวินัย
- ความขยันหมั่นเพียร
- ความรับผิดชอบ
- ความมีสติ

วิธีดำเนินการ

1. พ่อแม่ ผู้ปกครอง ร่วมกับเด็ก ๆ กำหนดตารางเวลาทบทวน การบ้าน โดยจัดเป็นเวลาที่เหมาะสมเป็นประจำ และสม่ำเสมอ ดังตัวอย่าง ตาราง ดังนี้

วิชา \	คณิตศาสตร์	ภาษาอังกฤษ	ภาษาไทย	การอ่าน	วิทย์ฯ
วัน					
จันทร์					
อังคาร					
พุธ					
พฤหัสบดี					
ศุกร์					
เสาร์					
อาทิตย์					

2. เมื่อถึงเวลาที่กำหนดให้ใช้เวลาในช่วงดังกล่าวทำกิจกรรม ทบทวนการบ้าน หรืออ่านหนังสือนอกเวลา โดยพ่อแม่ จัดหาสถานที่ อุปกรณ์ สื่อต่าง ๆ ให้เด็ก และลงชื่อรับทราบการปฏิบัติของเด็กเป็นประจำ การใช้จดหมายน้อย หรือวิธีการชมเชยเด็กบนกระดานซึ่งเป็นสิ่งที่เด็กเล็กชอบมาก ให้กับเด็ก

3. พ่อแม่ ผู้ปกครองเลือกหนังสือ หรือนิทาน โดยเฉพาะที่เป็น การปลูกฝังแนวความคิดด้านความพอเพียง หรือคุณธรรมอื่นๆ

ปัจจัยสู่ความสำเร็จ

1. พ่อแม่ ผู้ปกครองเป็นต้นแบบด้วยการช่วยสอนการบ้านใน วิชาต่างๆ และชี้แนะโดยนำประเด็นคุณธรรมจริยธรรมเข้า เชื่อมโยงกับวิชาการเรียนการสอน
2. มีการทำบ่อยๆ สม่ำเสมอโดยกำหนดให้เป็นตารางเวลาเป็น ประจำทุกวัน และทบทวนหนังสือ หรืออ่านหนังสือนอกเวลา ร่วมกันในวันหยุด
3. มีสื่อ หนังสือ หรือกิจกรรมอื่นๆ เสริม เพื่อให้เด็กเกิดความ เชื่อมโยงคุณธรรมจริยธรรมเข้ากับวิชาเรียน
4. เด็กได้รับคำชมเชย และ/หรือ สิทธิพิเศษเสริมหลังจากทำ กิจกรรมแล้วเสร็จ
5. บ่มเพาะวิธีคิดควบคู่ไปกับการปฏิบัติ ด้วยการชักชวนพูดคุย ขณะทำกิจกรรมการทำการบ้านร่วมกัน

กิจกรรมที่ 3 เล่นอิฐอิฐ

ปัญหาเด็กติดเกม ติดรายการโทรทัศน์ เป็นปัญหาใหญ่ของครอบครัว เพราะผู้ใหญ่คิดว่าเด็กควรมีการแบ่งเวลาให้ตนเองได้ทำกิจกรรมในเวลาว่างที่เป็นประโยชน์ และหลากหลาย แต่การเล่นของเด็กในปัจจุบันนอกจากเป็นการเสียเวลาแล้ว ยังเป็นหนทางสู่ความเสื่อมอื่น ๆ ด้วย เช่น การติดโทรทัศน์ ติดเกม ติดเพื่อน ติดพูดโทรศัพท์ ติดบุหรี่ย ติดเหล้า และติดอื่น ๆ อีกที่มีผลต่อทั้งการเรียนและชีวิต การห้ามเมื่อทำแล้วจึงเป็นการยาก ผู้ใหญ่จึงควรมีแนวทางกำหนดตารางเวลาในการทำกิจกรรมต่าง ๆ อย่างเหมาะสม ตั้งแต่ต้นดีกว่า พร้อมการจัดสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมด้วย

คุณธรรมเป้าหมายที่ต้องการปลูกฝัง

- ความมีวินัย
- ความอดทน อดกลั้น
- ความซื่อสัตย์ ซื่อตรง
- ความรับผิดชอบ

วิธีดำเนินการ

1. เตรียมตารางการใช้เวลาโดยเป็นการตกลงร่วมกันว่า ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ จะใช้เวลาเท่าใด เช่น เล่นเกมได้ครั้งละไม่เกิน 1 ชั่วโมง เสาร์-อาทิตย์ 2 ชั่วโมง ดูโทรทัศน์ คุยโทรศัพท์ กลับบ้านตามเวลาที่เหมาะสม ที่ตกลงกันได้ ดังตัวอย่างตารางในหน้าต่อไป

กิจกรรม วัน	ดูโทรทัศน์ 1 ชม	พูดโทรศัพท์ 1/2 ชม	เล่นคอมพิวเตอร์ 1 ชม	การบ้าน ใช้เวลา 17.00 ชม.	พักผ่อน
จันทร์					
อังคาร					
พุธ					
พฤหัสบดี					
ศุกร์					
เสาร์					
อาทิตย์					

2. เมื่อเด็กต้องการทำกิจกรรมในแต่ละวัน เด็กควรแจ้งให้พ่อแม่ ผู้ปกครองทราบก่อนทุกครั้ง และลงบันทึกเวลาเริ่มและเวลาเลิกทำกิจกรรมนั้นๆ พร้อมให้ผู้ปกครองลงชื่อรับทราบ

3. ในช่วงแรก พ่อแม่ ผู้ปกครอง อาจเป็นผู้เตือนเมื่อใกล้จะหมดเวลา แต่หากเด็กสามารถปฏิบัติได้ด้วยตนเอง แสดงให้เห็นถึงความมีวินัย พ่อแม่ ผู้ปกครอง ควรให้คำชมเชย

4. พ่อแม่ ผู้ปกครอง ใช้เวลาในการพูดคุยเรื่องกิจกรรมต่างๆ ของเด็กๆ โดยซักถามถึงสิ่งที่เด็กได้รับจากการทำกิจกรรมนั้นๆ เช่น รายการโทรทัศน์ที่เด็กชอบ เกมที่ชอบเล่น เรื่องราวที่พูดคุยกับเพื่อน และชักชวนพูดคุยโดยชี้ให้เห็น

5. พ่อแม่ ผู้ปกครอง ควรสอบถามความคิดเห็นของเด็กๆ ต่อ กิจกรรมนั้นๆ โดยใช้วิธีการตั้งคำถาม เพื่อให้เด็กตอบเหตุผล และความเหมาะสม ผู้ปกครอง ต้องพร้อมที่จะรับฟัง

6. ทำความรู้จักกับเพื่อนของลูกในละแวกบ้าน ที่อาจร่วมเล่น กิจกรรมกับลูก ซึ่งเด็กจะมีสังคมเล็กๆ ที่มีเกมเป็นตัวเชื่อม

เครื่องคอมพิวเตอร์สำหรับเล่นเกมควรตั้งไว้ในห้องที่เป็นส่วนกลาง ไม่ควรให้อยู่ในห้องนอนของเด็ก เมื่อเด็กเล่นเกมควรอยู่ในสายตาของพ่อแม่ เพื่อที่พ่อแม่จะได้เห็นลักษณะและรูปแบบเกมที่เล่น ในบางครั้งพ่อแม่อาจทดลองเข้าไปร่วมเล่นด้วยโดยให้เด็กเป็นผู้สอน นอกจากจะทำให้เขารู้สึกว่า พ่อแม่เข้าใจเขาแล้ว จะเป็นการพัฒนาพ่อแม่ให้เท่าทันกับเทคโนโลยีที่ก้าวไปไกลในปัจจุบัน

ปัจจัยสู่ความสำเร็จ

1. พ่อแม่ ผู้ปกครองเป็นต้นแบบด้วยการกำหนดเวลาในการทำกิจกรรมส่วนตัวของพ่อแม่ ผู้ปกครอง เป็นช่วงเวลาด้วยเช่นเดียวกัน
2. มีการทำบ่อยๆ สม่ำเสมอโดยกำหนดให้เป็นตารางเวลาเป็นประจำทุกวัน
3. มีสื่อ หนังสือ หรือกิจกรรมอื่นๆ เสริม เพื่อให้เด็กเกิดความเชื่อมโยงด้านคุณธรรมจริยธรรม
4. เด็กได้รับคำชมเชย และ/หรือ สิทธิพิเศษเสริม หากสามารถควบคุมตารางเวลาเล่นเกมให้เป็นไปตามที่กำหนดด้วยตนเอง
5. บ่มเพาะวิธีคิดควบคู่ไปกับการปฏิบัติ ด้วยการชักชวนพูดคุยโดยใช้หัวข้อเกมที่เด็กสนใจเป็นประเด็นพูดคุย จากนั้นโยงถึงเรื่องการตัดสินใจบนพื้นฐานคุณธรรมจริยธรรม ตลอดจนความรับผิดชอบต่อตนเอง

กิจกรรมที่ 4 ชีวิตดีมีระเบียบ

การสร้างวินัยและความรับผิดชอบให้กับเด็กเป็นสิ่งที่ครอบครัวทำได้ด้วยการสร้างบรรยากาศของบ้านให้เป็นบ้านที่มีระเบียบ มีความสะอาด ปลอดภัย มีความสวยงาม มีความน่าอยู่ และมีพื้นที่สำหรับทุกคนทุกวัยอย่างเหมาะสม

คุณธรรมเป้าหมายที่ต้องการปลูกฝัง

- ความมีวินัย
- ความซื่อสัตย์ ซื่อตรง
- ความมีสติ
- ความขยันหมั่นเพียร
- ความรับผิดชอบ

วิธีดำเนินการ

1. ฝึกให้เด็กเก็บของเล่นให้เป็นทีหลังเล่นเสร็จแล้ว โดยจัดหากล่องเก็บของเล่นโดยเฉพาะ
2. ตั้งกฎของบ้าน ด้านความเป็นระเบียบเรียบร้อยโดยทุกคนมีส่วนร่วมกัน เช่น
 - กำหนดพื้นที่ปลอดของเล่น เช่น ทางเดิน บันได หรือถนนในบ้าน
 - จัดวางหนังสือ หนังสือพิมพ์ไว้ในที่วางโดยเฉพาะ
 - ห้องนอนเป็นพื้นที่รับผิดชอบของเจ้าของห้องในการดูแล พร้อมให้เข้าเยี่ยมได้สัปดาห์ละครั้ง
 - หนังสือเรียน จัดเก็บอย่างเป็นระเบียบในโต๊ะทำการบ้าน หรือสถานที่ซึ่งกำหนดเฉพาะว่าเป็นพื้นที่ทำงานของเด็ก หรือชั้นหนังสือ

3. ทำกิจกรรมร่วมกับเด็ก โดยช่วยกันประดิษฐ์กล่องสวยประจำตัว เพื่อใช้ใส่ของที่ต้องนำไปโรงเรียน ไปที่ทำงาน ขนาดพอเหมาะ วางไว้ข้าง ประตูหน้าบ้านเพื่อกันลืมนำการบ้านและสิ่งของ เครื่องใช้อื่นๆ ที่จำเป็น สำหรับแต่ละวันใส่เตรียมไว้ เพื่อให้ทุกคนฝึกรับผิดชอบตัวเองโดยพ่อแม่เอง จะมีกล่องแบบเดียวกันนี้ด้วยก็ได้

4. ให้คำชมเชย หรือของรางวัลพิเศษเป็นประจำสม่ำเสมอ เมื่อเด็ก ดูแลจัดเก็บ ของเล่น หนังสือเรียน ห้องนอน อย่างเป็นระเบียบ ไม่ลืม ตำแหน่งที่วางสิ่งของต่างๆ และหาของพบเสมอ

เด็กควรได้รับการฝึกหัดให้รับผิดชอบสิ่งที่เขาทำในแต่ละวัน เช่น การเรียนหนังสือ เขาควรมีสถานที่หรือมุมเรียนหนังสือเป็นส่วนตัว เพื่อให้ หัดจัดเก็บหนังสือและเครื่องใช้ของตัวเองให้เป็นระเบียบ จัดตารางสอน ด้วยตัวเอง รับผิดชอบอุปกรณ์ที่นำไปโรงเรียนในแต่ละวัน สิ่งเหล่านี้ล้วน เป็นการฝึกฝนคุณธรรมที่เป็นปัจจัยหล่อเลี้ยง คือ ความรับผิดชอบในตัวเอง นำไปสู่ผลสำเร็จในอนาคต

ปัจจัยสู่ความสำเร็จ

1. พ่อแม่ ผู้ปกครองเป็นต้นแบบด้วยการรับผิดชอบข้าวของเครื่องใช้ส่วนตัว ด้วยการจัดเก็บให้เป็นแบบอย่าง เป็นประจำ และสม่ำเสมอ
2. มีการเตือน และแนะนำให้ปฏิบัติสิ่งที่ต้องการอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้เกิดเป็นกิจวัตรประจำวัน เป็นนิสัยก่อให้เกิดคุณธรรมด้านความมีวินัย และความเป็นระเบียบ มีความรับผิดชอบ
3. มีสื่อ หนังสือในประเด็นนั้นๆ หรือกิจกรรมอื่นๆ เสริม เพื่อให้เด็กเกิดความเชื่อมโยงคุณธรรมจริยธรรม ด้านความมีวินัย และความมีระเบียบ ความรับผิดชอบ
4. เด็กได้รับคำชมเชย และ/หรือ สิทธิพิเศษเสริม เมื่อดูแล เก็บรักษาของเล่น และของใช้ส่วนตัวอย่างเป็นระเบียบ
5. บ่มเพาะวิธีคิดควบคู่ไปกับการปฏิบัติ ด้วยการชักชวนพูดคุยขณะทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อให้เด็กเห็นคุณค่า และความสำคัญของการเป็นคนมีระเบียบวินัย และมีความรับผิดชอบ

กิจกรรมที่ 5 ดูข่าว ดูละคร อ่านดูชีวิต

การฝึกอ่านหนังสือพิมพ์ดูข่าวในสื่อและวิเคราะห์ข่าวร่วมกัน เป็นการฝึกเด็กให้รู้จักวิเคราะห์ และตัดสินใจเลือกกระทำ โดยมีคุณธรรมกำกับ พ่อแม่ ผู้ปกครอง สามารถเลือกข่าวที่น่าสนใจและเกี่ยวข้องกับคุณธรรม จริยธรรมด้านต่างๆ เช่น ความมีสติ ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ ความกตัญญู แล้วฝึกฝนให้เด็กรู้จักคิดวิเคราะห์ แยกแยะ ความผิดชอบ ชั่วดี และความเหมาะสมเป็น

คุณธรรมเป้าหมายที่ต้องการปลูกฝัง

- ความมีวินัย
- ความรับผิดชอบ
- ความพอเพียง
- ความเสียสละ
- ความอดทน อดกลั้น
- ความมีสติ
- ความกตัญญู กตเวที
- ความซื่อสัตย์

วิธีดำเนินการ

1. การฝึกอ่านและติดตามข่าววิเคราะห์ข่าวในบางหัวข้อ จากสื่อสิ่งพิมพ์หรือโทรทัศน์ โดยการบูรณาการ เข้าเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวัน เช่น รับประทานอาหารเช้า โดยควรมีพ่อแม่เริ่ม เป็นผู้เล่า ผู้วิเคราะห์ สังเคราะห์ก่อน แล้วสลับกับเด็ก

2. ในวันหยุดสุดสัปดาห์ พ่อแม่ ผู้ปกครอง ชักชวนพูดคุยเล่า ข่าว เหตุการณ์ต่างๆ เช่น ข่าวอุบัติเหตุ ข่าวสาธารณภัย ข่าวความสำเร็จ

ข่าววงการธุรกิจ วงการกีฬา ข่าวการต่อสู้ชีวิต มาสนทนา โดยเชื่อมโยงให้เข้ากับการตัดสินใจในสถานการณ์ต่าง ๆ จากพื้นฐานด้านคุณธรรมจริยธรรม อาทิ

- ด้านความซื่อสัตย์ ยกเอาข่าวการคอร์รัปชัน ข่าวการทำร้ายข่าวอุบัติเหตุขึ้นมาช่วยกัน วิเคราะห์ ชี้ให้เห็นความเกี่ยวข้องจากคุณธรรมของผู้กระทำ โยงไปถึงพฤติกรรมที่ควรทำ ไม่ควรทำ ผลที่ได้รับจากการตัดสินใจกระทำเช่นนั้น
- ด้านความมีสติ สอดแทรกคำสอนที่เหมาะสม เข้าไปในระหว่างการชมละครร่วมกัน ซึ่งเป็นอีกแนวทางแก้ไขการรับสารที่ไม่เหมาะสม
- ความเมตตา กรุณา ยกข่าวความขาดแคลนของเด็ก ๆ ยากไร้ ผู้สูงอายุ คนพิการ อุบัติภัย โดยสอนให้เด็กรู้จักความเผื่อแผ่ โอบอ้อมอารี และการประหยัดทรัพยากรธรรมชาติ และใช้ด้วยความพอเพียง เพื่อให้เหลือพอสำหรับเด็กคนอื่น ๆ
- ความพอเพียง ยกคำสั่งสอน และกิจวัตรของบุคคลเพื่อเป็นตัวอย่างในการมุ่งมั่นทำความดี เช่น พลตรีจำลอง ศรีเมือง หรือ ดร.พิพัฒน์ ยอดพฤติการ หรือเรื่องราวของบุคคลที่เปลี่ยนชีวิตจากฟุ่มเฟือยเป็นวิถีชีวิตที่พอเพียงได้อย่างไรบ้าง อาทิ ชีวิตคุณชัยวัฒน์ ศิริวัฒน์ เป็นต้น

3. พ่อแม่ ผู้ปกครองเปิดโอกาสให้เด็กแสดงความคิดเห็นในกรณีที่ครอบครัวเลือกกระทำหรือไม่กระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง จะก่อให้เกิดผลต่อเนื้ออย่างไร และเสนอแนะความเห็นของพ่อแม่ ผู้ปกครอง ในการปรับพฤติกรรมนั้น ๆ ว่าง่ายหรือยาก ต้องอดทนกับความลำบากเรื่องอะไร โดยมีคุณธรรมข้อต่าง ๆ เป็นเป้าหมาย ซึ่งจะชี้ให้เห็นผลในระยะยาวที่ยั่งยืน

ปัจจัยสู่ความสำเร็จ

1. พ่อแม่ ผู้ปกครองเป็นต้นแบบปฏิบัติคุณธรรมและเป็นผู้นำเสนอ โดยหยิบยกจากข้อมูลข่าวสารในชีวิตประจำวันที่พบเห็นได้ง่าย
2. มีการทำบ่อยๆ สม่ำเสมอ เช่น กิจกรรมการอ่าน หรือฟังข่าว เข้าร่วมกัน สอดแทรกในการชมละคร หรือดูรายการที่มีบุคคลหลากหลายต่าง ๆ
3. มีสื่ออื่นๆ เช่น หนังสือ หรือกิจกรรมอื่นๆ เสริม เพื่อให้เด็กเกิดความเชื่อมโยงคุณธรรมจริยธรรมด้านความมีวินัย และความมีระเบียบ
4. เด็กได้รับคำชมเชย และ/หรือ สิทธิพิเศษเสริม เมื่อแสดงความคิดเห็นที่อยู่บนพื้นฐานคุณธรรมจริยธรรมที่เหมาะสมในสถานการณ์นั้นๆ
5. บ่มเพาะวิธีคิดควบคู่ไปกับการปฏิบัติ ด้วยการชักชวนพูดคุย ในประเด็นคุณธรรมจริยธรรม ขณะชมภาพยนตร์ ละคร ข่าวสาร ร่วมกัน

กิจกรรมที่ 6 ปลุกไข้ไม้ ปลุกความดี

กิจกรรมหลากหลายที่สร้างให้เด็กเกิดความรู้สึกดี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กิจกรรมที่กำหนดให้เด็กกระทำการใดการหนึ่งเป็นระยะเวลาพอสมควร (ตามอายุ) เช่น การปลูกต้นไม้ หรือปลูกผักสวนครัวร่วมกันกับพ่อแม่ จะเป็นทางเลือกให้เด็กออกจากการอยู่กับหน้าจอทีวี หรือจอคอมพิวเตอร์ หรือเดินเที่ยวเตร่ไร้จุดหมาย ไปสู่กิจกรรมที่น่าสนใจ สร้างความอดทน การสังเกต การยอมรับและมีประโยชน์ในเวลาเดียวกัน เพราะปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ให้อย่างดีหลายประการ

คุณธรรมเป้าหมายที่ต้องการปลูกฝัง

- ความมีวินัย
- ความอดทน อดกลั้น
- ความขยันหมั่นเพียร
- ความรับผิดชอบ
- ความพอเพียง
- ความเสียสละ

วิธีดำเนินการ

1. จัดหาสถานที่และอุปกรณ์การปลูกต้นไม้ ผักสวนครัว และเตรียมสถานที่ เตรียมดิน เตรียมกระถางด้วยกันกับเด็ก
2. ทำกิจกรรมการเพาะปลูกตั้งแต่เพาะพันธุ์เมล็ด ตอนกิ่ง ขำกิ่ง ให้รู้จักคำศัพท์ทางการเพาะปลูกต่างๆ เด็กเข้าร่วมกิจกรรมตั้งแต่เริ่มด้วยการร่วมคิด ตัดสินใจ เลือกพันธุ์ไม้ที่เด็กจะปลูก
3. ศึกษาหาข้อมูลการปลูก และการบำรุงรักษาต้นไม้ชนิดนั้นๆ ร่วมกัน
4. ร่วมกันแบ่งบทบาทดูแลแปลงผัก กล้าไม้ ตามดูการเติบโต จุดเด่น และประโยชน์ต่างๆ ของต้นไม้ จดบันทึกและวาดรูปลงในสมุดบันทึกการเติบโต

5. หาข้อมูลวิธีดูแลป้องกันศัตรูพืช ครอบครัวยุติโอกาสนั้นในการสอนเด็กเรื่องธรรมชาติศึกษา
6. เมื่อมีผลผลิตเกิดขึ้น ให้โอกาสแก่เด็ก สังเกต ตัดสินใจในการนำผลผลิตไปใช้ เช่น ถวายพระ ให้ญาติผู้ใหญ่ ให้ครู ให้เพื่อน ให้เพื่อนบ้าน และบริโภคในบ้าน
7. พุดคุยกันถึงการปรับปรุงกิจกรรมให้พัฒนามากขึ้นในหลาย ๆ ด้าน เช่น พันธุ์ ปุ๋ย ดิน การให้น้ำ แสงแดด ตัดแต่ง ฯลฯ
8. ให้เด็กรู้จักพืชพันธุ์ต่าง ๆ มากขึ้น รู้จักลักษณะ ใบ ผิว เปลือก เมล็ด ยาง กลิ่น การปรุงอาหารจากพืชชนิดนั้น ๆ เรียนรู้สรรพคุณของพืชชนิดต่าง ๆ ประมวลเปรียบเทียบกัน
9. ชักชวนเพื่อนบ้านหรือญาติมาเยี่ยมแปลงผักของลูก มีการแสดงผลผลิต มอบรางวัลในโอกาสนั้นด้วย

การปลูกต้นไม้ หรือพืชผักสวนครัว ทำให้เด็กได้รู้จักธรรมชาติและเงื่อนไขธรรมชาติ เด็กได้เรียนรู้ มีความเข้าใจ มีความเมตตากรุณาต่อสิ่งมีชีวิต และสัตว์ต่าง ๆ นอกจากนั้น หากพ่อแม่รู้จักใส่นี้อาหารอื่น ๆ เข้าไปใน การรับรู้ผ่านสัมผัสทั้ง 6 ที่ให้ข้อมูลต่อสมองของเขาที่เหมาะสมในแต่ละช่วงวัย เขาก็จะได้เรียนรู้โลกกว้างใหญ่นี้ตามวัยและเวลาที่เขาสงสัย ในขั้นตอนนี้ พ่อแม่อาจซื้อหาหนังสือที่มีภาพสวย ๆ หรือการ์ตูนเสริมความรู้เรื่องพืช สัตว์ แมลง เช่น ชีวิตแมลง การเติบโตของพืช ระบบนิเวศ ความสัมพันธ์เชิงพึ่งพา ระหว่างต้นไม้กับแมลง ซึ่งเป็นสิ่งที่เด็กมีความสนใจ เข้ามาเสริมให้เขาเกิด การอ่านหนังสือเพิ่มมากขึ้น และสมาธิของเขาจะเพิ่มพูนขึ้นจากการอ่านหนังสือนั้น ๆ

ปัจจัยสู่ความสำเร็จ

1. พ่อแม่ ผู้ปกครองเป็นต้นแบบ มีความสนใจจริงในการทำกิจกรรมปลูกต้นไม้ พืชผักสวนครัว และดูแลรดน้ำ บำรุงรักษาจนเติบโต
2. มีการทำบ่อยๆ สม่ำเสมอ ด้วยความใส่ใจ ให้อาหารและน้ำกับต้นไม้ ฝึกให้เด็กทำเป็นประจำ
3. มีสื่อ หนังสือ เพลง หรือกิจกรรมอื่นๆ เสริม และหาโอกาสต่างๆ ให้กับเด็ก เช่น ทำอาหาร การแบ่งปันผลผลิตจากการเพาะปลูก โดยพ่อแม่จัดหาหนังสือที่มีเนื้อหาน่าสนใจเสริมกิจกรรมการปลูกต้นไม้
4. เด็กได้รับคำชมเชย การยอมรับ ความภูมิใจ มีสมญานามพิเศษ เช่น พ่อมดแปลงผัก หรืออื่นๆ ให้น่าประทับใจ และ/หรือได้รับสิทธิพิเศษเมื่อเขารับผิดชอบหน้าที่ได้อย่างดี
5. บ่มเพาะวิธีคิดควบคู่ไปกับการปฏิบัติ ด้วยการชักชวนพูดคุยในประเด็นคุณธรรมจริยธรรม ตามเหตุการณ์ที่พบเจอหรือตามหนังสือที่พ่อแม่ ผู้ปกครองจัดหามาเพื่อทำกิจกรรมร่วมกัน

กิจกรรมที่ 7 เพื่องพ่อกับแม่

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ พระราชทานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เมื่อเกิดวิกฤตเศรษฐกิจปี พ.ศ. 2540 เพื่อเป็นแนวทางสำหรับคนไทยให้รู้จักใช้ชีวิตอยู่อย่างพอประมาณ บนทางสายกลาง ไม่ล้ำไปข้างหน้ามากเกินไป และไม่ถอยไปข้างหลัง ที่สำคัญ คือ การพึ่งตนเองให้ได้ ด้วยการมีความรู้เป็นภูมิคุ้มกัน

ความพอเพียงเป็นเรื่องที่ต้องฝึกฝนตั้งแต่เด็ก เพราะเด็ก ๆ มักมีความอยากได้ตามลักษณะพื้นฐานของการพัฒนา เด็กได้อิทธิพลจากสื่อบ้าง ตามเพื่อนบ้าง และอื่น ๆ จนบางครั้งครอบครัวยังมีปัญหา เพราะพ่อแม่ไม่สามารถหาให้ลูกได้เท่าเทียมกับเด็กอื่น ๆ หรือไม่มั่นใจว่าลูกจะรักตน ไม่มั่นใจว่าทุกอย่างที่ลูกต้องการจะดีหรือไม่ แท้จริงแล้ว คือ ความไม่พอเพียง ไม่พอประมาณ ไม่พอใจ ไม่มั่นใจในความเป็นผู้ใหญ่ของพ่อแม่ด้วยเช่นกัน

คุณธรรมเป้าหมายที่ต้องการปลูกฝัง

- ความพอเพียง
- ความมีวินัย
- ความอดทน อดกลั้น
- ความขยันหมั่นเพียร
- ความซื่อสัตย์ ซื่อตรง
- ความรับผิดชอบ
- ความมีสติ
- ความกตัญญู กตเวที

วิธีดำเนินการ

1. เริ่มการปลูกฝังแนวปฏิบัติอย่างพอเพียง พอประมาณ ด้วยการตื่นตัว รับรู้ เห็นชอบกับ “ความพอเพียง” อาจเริ่มต้นด้วยการเลือกหนังสือที่มีตัวอย่างปฏิบัติของครอบครัวพอเพียง เพื่อให้เห็นตัวอย่างของความพอเพียงที่แต่ละครอบครัวนำไปปฏิบัติแล้ว

2. ร่วมกันคิดวิเคราะห์แนวทางของครอบครัวต้นแบบความพอเพียง เพื่อประยุกต์ให้เข้ากับครอบครัวของตนเอง

3. พ่อแม่ ผู้ปกครองทำตนให้เป็นแบบอย่าง เพื่อให้เด็กเข้าใจความหมายของความพอเพียงตั้งแต่เด็ก ๆ เช่น การรับรู้ รายรับ-รายจ่าย ด้วยกัน การมีมาตรการประหยัดค่าใช้จ่ายต่าง ๆ มีเป้าหมายของแต่ละคน

4. ฝึกกิจกรรมด้านความพอเพียงให้กับเด็ก ๆ เช่น ความพอเพียงด้านของเล่น โดยการชวนเด็ก ๆ คิดประดิษฐ์ของเล่นด้วยตนเอง หัดซ่อมแซมสิ่งของต่าง ๆ เช่น ดัดแปลงเสื้อผ้าเล็ก ๆ น้อย ๆ เย็บกระดุม ตกแต่งเสื้อผ้า เครื่องใช้ ทาสี จัดบ้าน เป็นหนึ่งในแนวทางปลูกฝังความพอเพียงที่เหมาะสมกับช่วงวัยของเด็ก

5. พ่อแม่ ผู้ปกครองชักชวนเด็กเข้าร่วมรับรู้แนวทางปฏิบัติของครอบครัว ในการจัดทำบัญชีครัวเรือน เรียนรู้วิธีเลือกซื้อสิ่งของ เปรียบเทียบคุณภาพและราคา การประเมินความจำเป็นของการใช้จ่ายในการซื้อสิ่งของต่าง ๆ เพื่อให้เด็กได้รับทราบเหตุผลของการตัดสินใจ

6. ให้เด็กฝึกหัดทำบัญชีค่าใช้จ่ายของตนเองตั้งแต่เล็ก ๆ เพื่อสร้างให้เกิดความมีสติ ยับยั้งชั่งใจ ก่อนจับจ่ายสินค้า และความมีวินัยในตนเอง

ตัวอย่าง
ตารางการซื้อของเพื่อประเมินความต้องการ
เทียบกับความจำเป็น

สิ่งของ	จำเป็น	ต้องการ	ราคา
1.			
2.			
3.			
4.			
5.			
6.			
รวม	จำนวนชิ้น	จำนวนชิ้น	เงิน.....

7. ฝึกให้เด็กพัฒนาสติ ควบคุมอารมณ์ พอใจสิ่งที่เป็น ที่มี ไม่อิจฉา มีความพอใจในตนเอง และขอบคุณกับสิ่งที่ตนมี ยินดีกับผู้อื่น

8. เชื่อมโยงกับเป้าหมายที่นำเอาความสำเร็จของการตัดค่าใช้จ่าย และการทำสิ่งต่าง ๆ เองมารวมกัน เช่น อาจนำจำนวนเงินมาตัดสินใจ ร่วมกันว่าจะนำไปใช้ทำอะไร เพื่อครอบครัวโดยรวม หรือช่วยเหลือใครที่ ลำบากกว่าเรา

ปัจจัยสู่ความสำเร็จ

1. พ่อแม่ เป็นต้นแบบของการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง
2. พ่อแม่ รู้จักตื่นตัว เรียนรู้ ประดิษฐ์ ทำสิ่งต่างๆ ด้วยตัวเอง เช่น ทำอาหาร ทำก๊วยเตี๋ยวสูตรพิเศษ และอื่นๆ พุดคุย และสอนลูกให้มีทักษะพิเศษเหล่านี้
3. พ่อแม่ให้คำชมเชยกับแนวทางปรับจิตใจ และนิสัยในการพัฒนาคน ลดค่าใช้จ่ายของลูกด้านการให้เป็นโอกาส หรือรางวัลที่พอใจ
4. แลกเปลี่ยนความรู้สึกลูก กับทักษะนิสัยใหม่ๆ โดยมีสติ รู้จักแยกแยะระหว่างของที่ต้องการ กับของที่จำเป็น เพื่อให้เด็กเข้าใจพฤติกรรมของตนเองมากขึ้น
5. สอนให้ลูกเรียนรู้เข้ากับสื่อต่างๆ ด้วยวิถีธรรมชาติของคน จิตวิทยาของคน ผลประโยชน์ ผลกระทบ และอื่นๆ

กิจกรรมที่ 8 มีอาหารอร่อย

กิจกรรมการทำอาหารร่วมกัน เป็นกิจกรรมที่ช่วยฝึกคุณธรรมจริยธรรมให้กับเด็กหลายด้าน ทั้งความมีวินัย ความอดทน ความขยันหมั่นเพียร ความซื่อสัตย์ ซื่อตรง ความรับผิดชอบ ความเมตตากรุณา และยังเป็นการฝึกให้เด็กรู้จักความพอเพียง การพึ่งตนเองและความคิดสร้างสรรค์ได้อีกด้วย

คุณธรรมเป้าหมายที่ต้องการปลูกฝัง

- ความมีวินัย
- ความอดทน อดกลั้น
- ความขยันหมั่นเพียร
- ความซื่อสัตย์ ซื่อตรง
- ความรับผิดชอบ
- ความพอเพียง
- ความกตัญญู กตเวที
- ความเมตตากรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

วิธีดำเนินการ

1. เริ่มจากการวางแผนการซื้ออาหารของครอบครัว โดยการสำรวจข้าวของเครื่องใช้ที่จำเป็น คำนวณเป็นมูลค่าคร่าว ๆ ต่อเดือน
2. พ่อแม่สอนเรื่องความมีวินัยในการจัดเก็บข้าวของในครัวให้ถูกที่ ในตู้บนชั้น ในตู้เย็น การเก็บของที่เหมาะสมโดยไม่ทำให้ข้าวของเสียหาย
3. จดรายการสิ่งของที่ต้องการซื้อ ที่จำเป็นของคนในครอบครัว เช่น นมของน้อง น้ำผลไม้ของคุณปู่ ข้าวกล้องของคุณย่า เป็นต้น
4. เมื่อไปจ่ายตลาดร่วมกัน พ่อแม่ ผู้ปกครอง ให้คำชี้แนะ เรื่องการเลือกซื้อสินค้า ขนาด อายุของสินค้า วัตถุดิบ เครื่องปรุงอาหาร การเปรียบเทียบราคา ตรวจสอบความสมบูรณ์ของคุณภาพ ความสดของสินค้า

5. สอดแทรกเรื่องคุณธรรมจริยธรรมในการเลือกซื้อสินค้า เช่น สินค้าที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ผู้ผลิตที่มีคุณธรรมจริยธรรม การเพาะปลูกพืชผักปลอดสารดีต่อสุขภาพและประโยชน์ต่อสิ่งแวดล้อม

6. พ่อแม่ ผู้ปกครอง ร่วมทำกับข้าวโดยให้ลูกเป็นผู้ช่วยในการล้างผัก ปอกผัก หั่น สับ ซอย ทูบ เด็ด ตี คน ผัด หรือเตรียมอุปกรณ์ หรือวัตถุดิบง่าย ๆ ที่เด็กสามารถช่วยทำได้ตามวัย

7. พุดคุย และสอดแทรกเรื่องราวความผูกพันของครอบครัว เช่น ตำราอาหารของคุณยาย สูตรจากอีสานแท้ เครื่องปรุงที่มาจากความพยายาม เพื่อสร้างความภาคภูมิใจและความเด่นพิเศษของครอบครัว

8. จัดหาหนังสือ หรือตำราอาหารเพื่อทดลองทำเมนูใหม่ ๆ ร่วมกัน โดยให้เด็ก ๆ นำเสนอเมนูที่ต้องการทดลองทำ หรือดัดแปลงด้วยตัวเอง

9. ครอบครัวเรียนรู้ด้วยกันถึงที่มาของอาหารภาคต่าง ๆ วัฒนธรรมต่าง ๆ ในภาษาต่าง ๆ เพื่อตระหนักถึงคุณค่าของที่มาของอาหารแต่ละชนิด แต่ละจานที่มีให้บริโภค

นอกจากนั้น พ่อแม่ ผู้ปกครองยังสามารถสอดแทรกคำสอนเรื่อง ความคุ้มค่าของการใช้จ่ายเงิน ความพอเพียง ความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม และเรื่องราวอื่น ๆ ขณะทำกิจกรรมร่วมกัน

ปัจจัยสู่ความสำเร็จ

1. พ่อแม่ ผู้ปกครองเป็นต้นแบบด้วยการจัดข้าวของเครื่องใช้ในครัวให้เป็นระเบียบ หยิบจับง่าย และสามารถอธิบายประโยชน์ของแต่ละสิ่งได้
2. มีการพูดและทำบ่อยๆ สม่ำเสมอ เพื่อให้เกิดเป็นกิจวัตรประจำวัน ก่อให้เกิดคุณธรรมด้านความมีวินัย และความประหยัด สะอาด มีประโยชน์คุ้มค่า
3. มีสื่อ หนังสือ หรือกิจกรรมอื่นๆ เสริม เพื่อให้เด็กเกิดความเชื่อมโยงคุณธรรมจริยธรรมเข้าสู่ชีวิตประจำวัน
4. เด็กได้รับคำชมเชย และ/หรือ สิทธิพิเศษเสริม เมื่อช่วยพ่อแม่ ผู้ปกครองเรื่องของอาหารของครอบครัว เช่น วางแผนรายการอาหารของแต่ละคน รายการอาหารวันเกิดคุณยาย เป็นต้น
5. บ่มเพาะวิธีคิดควบคู่ไปกับการปฏิบัติ ด้วยการชักชวนพูดคุย ขณะทำกิจกรรมร่วมกัน ให้รู้จักคำศัพท์ รู้จักรายละเอียดขั้นตอนการผลิตอาหารแต่ละอย่างให้เชื่อมโยงน่าสนใจ

กิจกรรมที่ 9 จัดการขยะ

กิจกรรมการแยกขยะเป็นอีกหนึ่งกิจกรรมที่เหมาะสมสำหรับทุกคนรอบครัว ความพอเพียงของการใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่าที่ทำได้ในครัวเรือน คือ การแยกขยะเพื่อนำกลับไป “รีไซเคิล” ใหม่ หรือนำไปขายเพื่อสร้างรายได้ ตลอดจนการนำขยะจากเศษอาหารเหลือใช้มาหมักเป็นน้ำหมักชีวภาพ เพื่อใช้ในการเกษตร ทดแทนปุ๋ยเคมี ช่วยลดรายจ่าย สร้างรายได้ให้กับครัวเรือน ส่วนขยะที่ไม่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้จริง ก็ฝึกให้รู้จักการจัดการที่เหมาะสม เช่น การฝังกลบขยะในครัวเรือน เป็นการสร้างวินัยและความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม

คุณธรรมเป้าหมายที่ต้องการปลูกฝัง

- ความมีวินัย
- ความอดทน อดกลั้น
- ความขยันหมั่นเพียร
- ความมีสติ
- ความพอเพียง
- ความกตัญญู กตเวที
- ความเสียสละ

วิธีดำเนินการ

1. ให้เด็กรู้จักความหมายของขยะชนิดต่างๆ ของที่นำมาใช้ใหม่ได้ (Reuse) และของที่ต้องผ่านกระบวนการนำกลับมาใช้ใหม่ (Recycle) และรู้จักความสำคัญของการพยายามลดปริมาณขยะไปแปรรูป (Reduce) ของครอบครัว รู้จักมูลค่าของเรื่องเกี่ยวกับขยะชนิดต่างๆ เช่น ราคาของสิ่งของก่อนมาเป็นขยะ การเก็บของ ทิ้งของ ทำลายของ พลังงาน พื้นที่และอื่นๆ

2. จัดหาถังคัดแยกขยะที่เหมาะสมวางไว้ในสถานที่ซึ่งกำหนดไว้เป็นประจำ เช่น ในครัว หัดให้เด็กแยกถังขยะให้ชัดเจน เช่น ถังขยะสีดำสำหรับขยะทั่วไป ถังสีเขียวสำหรับขยะรีไซเคิล กล่องกระดาษสำหรับขยะกระดาษแข็ง ถังมีฝาปิดสำหรับขยะเปียกและขยะเศษอาหาร

3. ให้เด็กเป็นผู้ดูแลถังขยะรีไซเคิลและกล่องกระดาษ ส่วนขยะเศษอาหารและขยะเปียก พ่อแม่ ผู้ปกครองอาจต้องรับหน้าที่ดูแลแทนหากเด็กยังเล็กเกินไป

4. กำหนดกฎการทิ้งขยะในบ้าน ให้ทุกคนต้องแยกขยะก่อนทิ้งเสมอ

5. พ่อแม่ ผู้ปกครองร่วมกับเด็ก ๆ จัดการแยกขยะเพื่อนำไปสู่กระบวนการจัดการ เช่น ขยะรีไซเคิล แยกเป็น กระดาษ พลาสติก กระจก และนำไปขาย ขยะเปียก ขยะอาหารนำไปทำปุ๋ยหมักชีวภาพ หรือนำไปเป็นอาหารสัตว์

6. การจัดการขยะรีไซเคิล พลาสติก และกระดาษ มอบให้เป็นหน้าที่ของเด็ก ๆ ในการนำไปขาย ส่วนรายได้ที่เป็นผลตอบแทนจากการทำงานแยกขยะของเด็ก เด็กสามารถนำรายได้ส่วนนั้น ไปใช้จ่ายในทางที่เหมาะสม เป็นการฝึกให้เกิดความพึงพาตนเองได้ในด้านการหารายได้ และรับผิดชอบค่าใช้จ่ายของตัวเอง

เด็กก็จะได้เรียนรู้ว่า ความพอเพียงและความรับผิดชอบต่อสังคมสิ่งแวดล้อมนั้น ทำได้เองในบ้าน ในครัวเรือน นอกจากนั้นยังนำมาซึ่งรายได้สำหรับตัวเอง

ปัจจัยสู่ความสำเร็จ

1. พ่อแม่ ผู้ปกครองเป็นต้นแบบด้วยการจัดการเรื่องเลือกซื้อของ เพื่อให้มีขยะน้อยและแยกขยะในครอบครัว
2. มีการทำบ่อยๆ สม่ำเสมอ เพื่อให้เกิดเป็นกิจวัตรประจำวัน ก่อให้เกิดนิสัยแยกขยะ และการจัดการขยะในครอบครัว
3. มีสื่อ หนังสือ หรือกิจกรรมอื่นๆ เสริม เช่น ดนตรี หรือการแข่งขันลดขยะในครัวเรือน เพื่อให้เด็กเกิดความเชื่อมโยงคุณธรรม จริยธรรมเข้าสู่ชีวิตประจำวัน
4. เด็กได้รับคำชมเชย และ/หรือ สิทธิพิเศษเสริม เมื่อช่วยพ่อแม่ ผู้ปกครองคัดแยกขยะ และนำขยะรีไซเคิลไปจำหน่าย
5. บ่มเพาะวิธีคิดควบคู่ไปกับการปฏิบัติ ด้วยการชักชวนพูดคุย ขณะทำกิจกรรมร่วมกันในประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น ขยะกับเศรษฐกิจ ขยะกับสิ่งแวดล้อม ความพอเพียง การพึ่งตนเอง ที่มาของขยะ ภาวะโลกร้อน ฯลฯ

กิจกรรมที่ 10 ฉลาดใช้ ฉลาดออม

การฝึกให้เด็กรับทราบค่าใช้จ่ายในบ้าน เช่น ค่าน้ำ ค่ากระแสไฟฟ้า ด้วยการดูใบเรียกเก็บเงินค่าไฟฟ้าในแต่ละเดือนร่วมกัน แล้วประเมินสิ่งต่างๆ ที่ทำให้ ค่าอาหาร ค่าหนังสือ ค่าหนังสือพิมพ์ ค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า หรือค่าโทรศัพท์ ของครอบครัวแพงขึ้น และหาหนทางแก้ไขด้วยกัน เป็นการฝึกฝนความมีวินัย และความรับผิดชอบกับกิจวัตรของตนเอง

คุณธรรมเป้าหมายที่ต้องการปลูกฝัง

- ความมีวินัย
- ความอดทน อดกลั้น
- ความซื่อสัตย์ ซื่อตรง
- ความรับผิดชอบต่อ
- ความมีสติ
- ความพอเพียง

วิธีดำเนินการ

1. พ่อแม่ ลูก ร่วมกันจัดทำสมุดคู่มือ ค่าใช้จ่ายประจำบ้าน โดยลงรายการค่าใช้จ่ายหลักๆ ของบ้าน เช่น ค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า พร้อมจำนวนหน่วยของน้ำ ไฟฟ้า ที่ใช้ไปในแต่ละเดือน

2. ทำกิจกรรมกับลูกด้วยการให้ลูกลองคาดเดาค่าใช้จ่ายที่อยู่บนใบเรียกเก็บเงินต่างๆ แต่ละเดือน ทุกๆ เดือน เพื่อให้เด็กที่ไม่เคยรับทราบค่าใช้จ่ายที่พ่อแม่รับภาระในการที่ครอบครัวอยู่ร่วมกันเลย ได้รับรู้ มีสติในการใช้สิ่งต่างๆ มากขึ้นว่าจำนวนเงินที่ใช้ในเรื่องนั้นๆ เป็นจำนวนมากเมื่อเทียบกับสิ่งอื่นๆ ที่จำเป็นสำหรับครอบครัวอย่างไร

3. เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า ขึ้นหรือลง พ่อแม่ ผู้ปกครองควรได้ใช้โอกาสนี้ทบทวนกิจกรรมภายในบ้านกับลูกๆ ว่าในเดือนที่ผ่านมา มีกิจกรรมอะไรบ้างที่เป็นการเพิ่มค่าใช้จ่าย หรือหากค่าไฟฟ้า ค่าน้ำลดลงในเดือนนั้นๆ ครอบครัวปรับลดกิจกรรมใดลงบ้าง

ตารางบันทึกค่าใช้จ่ายครัวเรือน

เดือน	ค่าใช้จ่าย				ลดลงได้
	ค่าเช่า	ไฟฟ้า	อาหาร	โทรศัพท์	
มกราคม					
กุมภาพันธ์					
มีนาคม					
เมษายน					
พฤษภาคม					
มิถุนายน					
กรกฎาคม					
สิงหาคม					
กันยายน					
ตุลาคม					
พฤศจิกายน					
ธันวาคม					

4. พ่อแม่ ผู้ปกครอง ร่วมกับลูก กำหนดเป้าหมายร่วมกันว่า ครอบครัวควรมีค่าใช้จ่ายค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า และค่าใช้จ่ายจำเป็นอื่นๆ อะไรบ้าง และค่าใช้จ่ายใดที่ควรปรับลดลง และพยายามทำให้เกิดขึ้นได้จริง

5. จัดหาหนังสือ คู่มือ การประหยัดน้ำ ไฟฟ้า คู่มือการควบคุมค่าใช้จ่ายด้วยการพึ่งตนเองในด้านต่างๆ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในครัวเรือน

6. สร้างนิสัยประหยัดและออมให้กับเด็ก ด้วยการเปิดบัญชีเงินออมของครอบครัวที่ทุกคนรับทราบร่วมกัน โดยได้จากเงินที่ประหยัดได้จากการลดค่าใช้จ่ายในบ้านร่วมกัน และใช้เงินจำนวนนี้ร่วมกันในการทำกิจกรรมวันหยุด ไปพักผ่อนหรือซื้อของจำเป็นที่ครอบครัวต้องการในทุกๆ 6 เดือน

ปัจจัยสู่ความสำเร็จ

1. พ่อแม่ ผู้ปกครองเป็นต้นแบบด้วยการกำหนดค่าใช้จ่ายของส่วนตัว และส่วนรวมให้อยู่ในระดับที่เหมาะสม และมีเหลือพอสำหรับเงินออมเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายฉุกเฉิน และเงินสำรองในอนาคต
2. ให้มีการพูดถึงและดูแลค่าใช้จ่ายกันบ่อยๆ สม่ำเสมอ เพื่อให้เกิดเป็นกิจวัตรประจำวัน โดยร่วมกันทำบัญชีครัวเรือน และทบทวนกิจกรรมของครอบครัวในแต่ละเดือนอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งอาจมอบหมายให้พี่และน้องช่วยกันลงรายการค่าใช้จ่ายก็ได้
3. มีสื่อ หนังสือ หรือกิจกรรมอื่นๆ เสริม เพื่อให้เด็กเกิดความเชื่อมโยงคุณธรรมจริยธรรมเข้าสู่ชีวิตประจำวัน
4. เด็กได้รับคำชมเชย และ/หรือ สิทธิพิเศษเสริม เมื่อช่วยพ่อแม่ ผู้ปกครองประหยัดพลังงาน น้ำ ไฟฟ้า หรือทำกิจกรรมที่ช่วยลดค่าใช้จ่ายในบ้าน
5. บ่มเพาะวิธีคิดควบคู่ไปกับการปฏิบัติ ด้วยการชักชวนพูดคุย ขณะทำกิจกรรมร่วมกันในประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น การใช้ชีวิตแบบพอเพียง การประหยัดพลังงาน เชื่อมโยงกับภาวะโลกร้อน ฯลฯ

กิจกรรมที่ 11 แปรงฟันให้สะอาด

ในแต่ละปีมีวันที่มีความหมายกับความเป็นครอบครัวหลายวัน เช่น วันเกิด หรือวันที่มีความสำเร็จ เป็นโอกาสให้ครอบครัวแสดงความรัก ความใส่ใจต่อกันในบ้านได้เป็นผลโดยตรง แต่ยังมีผลทางอ้อม คือ เป็นกิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านได้ด้วย กิจกรรมนี้ปลูกฝังคุณธรรมความเสียสละ และความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความกตัญญูและความพอเพียง การจัดกิจกรรมวันเกิดให้เด็ก ๆ อาจทำเป็นกิจกรรมเล็ก ๆ ไม่สิ้นเปลืองงบประมาณมากนัก โดยมีกิจกรรมการทำขนมร่วมกัน ทำของขวัญ อาหาร น้ำสมุนไพร เพื่อให้เด็กนำไปเผื่อแผ่เพื่อน ๆ พี่น้อง ลุงป้าในละแวกบ้าน

นอกจากนั้น ในวาระครบรอบวันเกิดของสมาชิกคนอื่น ๆ ในครอบครัว เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย พ่อแม่ ควรส่งเสริมให้เด็กแสดงออกถึงความกตัญญูผ่านการทำสิ่งของเล็ก ๆ น้อย ๆ ให้กับผู้ใหญ่ในบ้าน เช่น มอบพวงมาลัยให้ ปู่ ย่า โดยประดิษฐ์พวงมาลัยร่วมกัน หรือประดิษฐ์การ์ด ทำกระเช้าวันเกิด แสดงความเคารพรัก และความในใจที่มีค่า แสดงความกตัญญูต่อผู้สูงวัยในบ้านด้วยกัน

คุณธรรมเป้าหมายที่ต้องการปลูกฝัง

- ความกตัญญู กตเวที
- ความเสียสละ
- ความพอเพียง
- ความเมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

วิธีดำเนินการ

1. ใช้ปฏิทินลงบันทึกวันเกิดของทุกคนไว้ตลอดปี วางไว้เตือนใจเพื่อให้เด็กได้จำและเตรียมการฉลองวันเกิดของบุคคลในครอบครัวและนอกครอบครัว เช่น พ่อแม่ ปู่ ย่า ตา ยาย พี่ น้อง และเพื่อนๆ ของเขา
2. พูดคุยกับเด็กเรื่องในวันที่แม่คลอดเขา ครอบครัวเตรียมการอย่างไร แม่เจ็บท้องเมื่อไหร่ พ่อพาไปคลอดอย่างไร แม่ต้องอดทนต่อความเจ็บปวดเท่าใด ให้เป็นภาพแสดงให้เห็นว่าเด็กเป็นศูนย์กลางของเป็นความรัก ความเสียสละของครอบครัว ที่สร้างเด็กมาจนวันนี้ ให้เป็นเด็กดี น่ารัก เป็นความชื่นใจ ความภูมิใจ เป็นความหวังสูงสุดของครอบครัวมาอย่างไร
3. ก่อนถึงวันเกิดของทุกคน ชักชวนเด็กให้ร่วมกันคิดเมนูอาหารง่ายๆ ที่เด็กคิดว่าเหมาะหรืออยากรับประทาน หรืออยากลองทำโดยคิดล่วงหน้าว่าจะแบ่งปันให้กับเพื่อนบ้านด้วย ลองกำหนดเป็นงบประมาณให้เด็กร่วมวางแผนด้วย
4. จัดงานฉลองวันเกิดเล็กๆ ให้ทุกคนเป็นประจำในแต่ละปี เพื่อเป็นการแสดงความรัก และความใส่ใจที่เด็กรับรู้ได้ว่าครอบครัวรักกันเสมอ
5. ให้เขาแบ่งปัน อาหาร ขนม หรืออาหารที่ทำขึ้นเป็นพิเศษในวันเกิดให้กับเพื่อนบ้าน เพื่อฝึกให้เกิดการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
6. เมื่อถึงวันเกิดญาติผู้ใหญ่ในครอบครัว เตือนให้เขาเตรียมของขวัญ ซึ่งอาจเป็นการ์ดที่ประดิษฐ์ขึ้นเองซึ่งกล่าวถึงความดี ความพิเศษของญาติผู้ใหญ่ท่านนั้นๆ เตรียมของขวัญตามงบประมาณให้เด็ก หรือจะใช้การโทรศัพท์แสดงความระลึกถึงในวันเกิดให้กับญาติผู้ใหญ่เป็นประจำก็ได้ โดยเฉพาะในกรณีที่ไม่ได้อยู่บ้านเดียวกัน

ปัจจัยสู่ความสำเร็จ

1. พ่อแม่ ผู้ปกครองเป็นต้นแบบด้วยการจัดงานวันเกิดให้เขา พร้อมเตรียมของขวัญเล็ก ๆ น้อย ๆ ไว้ให้ สอนให้เขาขอบคุณ พ่อแม่ มีความเผื่อแผ่ให้กับเพื่อน ๆ ในขณะเดียวกัน พ่อแม่ ผู้ปกครองก็ไม่ลืมที่จะแสดงความกตัญญูในวันเกิดของปู่ ย่า ตา ยาย ผู้ใหญ่ในครอบครัว และขอบคุณผู้ใหญ่ในวันเกิดของพ่อแม่ เองด้วย
2. มีการทำบ่อย ๆ สม่ำเสมอ เพื่อให้เกิดเป็นกิจวัตรประจำวัน โดยจัดกิจกรรมวันเกิดให้เขาเป็นประจำทุกปี และเตือนให้เขา ไม่ลืมวันเกิดเพื่อน ๆ หรือญาติผู้ใหญ่ อาจติดรูปปัจจุบันของคนในบ้าน 1 สัปดาห์ก่อนและหลังวันเกิด พร้อมบอกด้วยว่าเขาเป็นคนที่เก่งในคุณธรรมอะไร ในทุกปีที่เขาได้เก่งขึ้นเรื่อย ๆ อย่างไรบ้าง
3. มีสื่อ หนังสือ หรือกิจกรรมอื่น ๆ เสริม โดยการจัดเตรียมของ พ่อแม่ ผู้ปกครอง เพื่อให้วันเกิดสำหรับเขาเป็นวันที่เขาได้จัดกิจกรรมร่วมกับเพื่อน ๆ
4. เด็กได้รับคำชมเชย และ/หรือ สิทธิพิเศษเสริม เมื่อเขาแบ่งปัน อาหาร ขนม ของขวัญ ให้กับเพื่อน ๆ หรือทำการวันเกิดให้กับญาติผู้ใหญ่ ด้วยคำพูดจากหัวใจที่ขอบคุณและรักจริง ๆ
5. บ่มเพาะวิธีคิดควบคู่ไปกับการปฏิบัติ ด้วยการชักชวนพูดคุยถึงสิ่งที่ได้รับจากการเผื่อแผ่ แบ่งปัน การให้ความสำคัญ และการแสดงความกตัญญู กตเวทีกับผู้ใหญ่

กิจกรรมที่ 12 สัตว์เลื้อย สว่างลูก

การให้เด็กมีสัตว์เลี้ยง โดยเลือกสัตว์เลี้ยงที่เหมาะสม และให้เขาดูแลเลี้ยงสัตว์นั้นด้วยตัวเอง เป็นการฝึกความรับผิดชอบ ความเมตตา จิตใจที่มีความโอบอ้อมอารี และเห็นคุณค่าของสิ่งมีชีวิตอื่นๆ และความ ต้องการพัฒนาตนเพื่อเป็นที่พึ่งของคนอื่นและสัตว์อื่นได้ รวมทั้งการเป็นมิตร ต่อสิ่งแวดล้อมและโลก

คุณธรรมเป้าหมายที่ต้องการปลูกฝัง

- ความรับผิดชอบ
- ความมีวินัย
- ความอดทน อดกลั้น
- ความเสียสละ
- ความเมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

วิธีดำเนินการ

1. สอบถามถึงความต้องการของเด็ก ๆ ว่าเขาต้องการมีสัตว์เลี้ยงชนิดใด และพาไปรู้จักสัตว์เลี้ยงชนิดต่าง ๆ
2. ให้เด็กศึกษาข้อมูลของสัตว์ที่ต้องการเลี้ยงชนิดต่าง ๆ เพื่อให้มั่นใจว่าเขาสามารถรับผิดชอบสัตว์เลี้ยงของเขาได้จริง โดยพิจารณาความพร้อมของบ้าน เศรษฐกิจ คุณภาพชีวิต และสุขภาพของสัตว์ร่วมด้วย
3. พ่อแม่ ผู้ปกครอง พาเด็กไปเลือกสัตว์เลี้ยง เพื่อให้เขาได้เลือกสัตว์เลี้ยงของตนเอง โดยพ่อแม่ ผู้ปกครองสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการซื้ออุปกรณ์สำหรับสัตว์เลี้ยงในครั้งแรก โดยตั้งงบประมาณให้ก่อนหนึ่ง
4. เด็กมีหน้าที่ ดูแล รับผิดชอบ ทำความสะอาด ให้อาหาร เล่น และควบคุมสัตว์เลี้ยงของเขา โดยพ่อแม่ ผู้ปกครองทำหน้าที่ชี้แนะ
5. เด็กอาจรับผิดชอบค่าใช้จ่ายสัตว์เลี้ยงในส่วนที่เขาสามารถรับผิดชอบได้ เช่น ค่าอาหาร
6. พ่อแม่ พูดคุยกับลูกบ้างว่าเขารู้สึกว่า การดูแลสัตว์เลี้ยงนั้น ๆ เปลี่ยนแปลง หรือสร้างสิ่งดี ๆ อะไรให้เกิดขึ้นบ้าง โดยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันและชมเชยหากลูกเลี้ยงสัตว์ได้อย่างเหมาะสม
7. จัดบริเวณสวน สนาม ต้นไม้ในบ้านให้มีสภาพเอื้อแก่ นก กระรอก เช่น วางจานใส่อาหารนก ใส่ผลไม้ วางชามอ่างน้ำให้นกอาบน้ำ หรือแขวนบนต้นไม้ในสวน เพื่อเด็กจะได้มีโอกาสดูนกในธรรมชาติ และฟังเสียงในธรรมชาติด้วย

การเลี้ยงสัตว์ของเด็ก ๆ ควรเป็นสัตว์เลี้ยงที่เด็กจะสามารถรับผิดชอบได้ เช่น เลี้ยงปลาหางนกยูง หรือปลาสวยงาม เลี้ยงสุนัข แมว หนูพุก กระต่าย เพราะเด็กต้องเป็นผู้รับผิดชอบดูแล ในฐานะชีวิตหนึ่ง เช่นเดียวกัน พ่อแม่ ต้องทำหน้าที่ดูแลอยู่และคอยเติมในส่วนที่เด็กไม่สามารถทำได้ด้วยตัวเอง

ปัจจัยสู่ความสำเร็จ

1. พ่อแม่ ผู้ปกครองเป็นต้นแบบด้วยการดูแล รับผิดชอบ สัตว์เลี้ยงที่เป็นของครอบครัวอย่างดี หรือหากไม่มีสัตว์เลี้ยงตัวอื่น ๆ พ่อแม่ ผู้ปกครอง ทำหน้าที่เป็นผู้ช่วย ผู้สนับสนุน ช่วยกระตุ้นให้เขารู้จักวิธีเอาใจใส่สัตว์เลี้ยง และดูแลรับผิดชอบร่วมกัน เช่น ให้ความรัก ช่วยล้างตู้ปลา ล้างกรงสุนัข ให้อาหารกระต่าย พาไปพบสัตวแพทย์ เมื่อเจ็บป่วย เป็นต้น
2. มีการทำบ่อย ๆ สม่ำเสมอ เพื่อให้เกิดเป็นกิจวัตรประจำวัน โดยกระตุ้นให้เขาจัดตารางดูแลสัตว์เลี้ยงเป็นประจำ เช่น ล้างตู้ปลาทุกวันอาทิตย์ อาบน้ำ แปรงขนสุนัข วิ่งเล่นด้วย หรือดูแลสังเกตสุขภาพ เป็นต้น
3. มีสื่อ หนังสือ หรือกิจกรรมอื่น ๆ เสริม โดยการจัดเตรียมของ พ่อแม่ ผู้ปกครอง เพื่อให้เขาขยายความรู้ความสนใจ ความเข้าใจ ธรรมชาติของสัตว์เลี้ยงมากขึ้นเรื่อย ๆ
4. เด็กได้รับคำชมเชย และ/หรือ สิทธิพิเศษเสริม เมื่อเขาดูแลสัตว์เลี้ยงของเขาอย่างดี
5. บ่มเพาะวิธีคิดควบคู่ไปกับการปฏิบัติ ด้วยการชักชวนพูดคุยถึงสิ่งที่ได้รับจากการเลี้ยงสัตว์เลี้ยง ความรับผิดชอบต่อการดูแลสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ความสุขที่ได้จากการเลี้ยงสัตว์ และความรักที่สัตว์เลี้ยงมีให้ต่อเจ้าของ
6. พูดคุยถึงประเด็นสภาพที่อยู่ของสัตว์โลกโดยทั่วไป สัตว์ต่าง ๆ อยู่อย่างไร การทำลายสภาพแวดล้อม ดิน ป่า และน้ำ มีผลต่อชีวิตสัตว์ต่าง ๆ มากมายอย่างไร สมดุลธรรมชาติสำคัญต่อการดำรงอยู่ของสัตว์อย่างไร

กิจกรรมที่ 13 ปุ่มครอบครัว

การบอกเล่าประวัติครอบครัว เพื่อสร้างความภาคภูมิใจให้กับเด็ก ๆ เป็นการสร้างเกราะป้องกัน ภูมิคุ้มกัน ความภูมิใจในครอบครัว ที่มาบรรพบุรุษ ที่กำเนิดของตนให้กับเด็ก หลักสำคัญคือ การทำให้เขารู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัวคนดี มีคุณธรรมเป็นส่วนหนึ่งของวงศ์ตระกูล ของท้องถิ่น โดยเชื่อมโยงจุดเด่นหรือลักษณะเฉพาะ เพื่อให้เขาเชื่อมโยงกับค่านิยมของคนกลุ่มนั้น ๆ เกิดความเหนียวรั้งจากคนหลายคน เกิดมาตรฐานของการกระทำในอนาคต

คุณธรรมเป้าหมายที่ต้องการปลูกฝัง

- ความกตัญญู กตเวทิต
- ความรับผิดชอบ
- ความเมตตา กรุณา
- ความอดทน อดกลั้น
- ความเสียสละ
- ความพอเพียง

วิธีดำเนินการ

1. บอกเล่าจุดเด่น และเรื่องราวที่เป็นบทเรียนชีวิต เป็นความล้มเหลวและความสำเร็จของญาติพี่น้องแต่ละคน ทั้ง พ่อแม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ลุง ป้า น้า อา แต่ละคนมีเรื่องราวในชีวิตที่ควรยกย่องเช่นไร เพื่อให้เด็กได้เห็นตัวอย่างที่หลากหลาย ช่วยให้เขามีต้นแบบในหลากหลายมิติ และรู้จักรอบค้วผ่านการ เรียนรู้ ต่อสู้มาหลายครั้ง เป็นครอบครัวที่เข้มแข็ง สามัคคี รักกัน มีความเด่นเฉพาะครอบครัวที่น่าภูมิใจ

2. จัดทำบันทึกครอบครัว โดยสร้างเป็นต้นไม้ครอบครัว เพื่อให้เด็กได้รู้จักความเป็นมาของครอบครัว และที่มาาร่วมเป็นส่วนหนึ่งในประวัติศาสตร์ของครอบครัวของเขาด้วยกัน

3. บันทึกความเป็นมาของตระกูล ตลอดจนธรรมเนียมปฏิบัติ หรือข้อห้ามของตระกูล เช่น ครอบครัวเราเป็นครอบครัวที่ไม่มีประวัติคดโกง ตระกูลเราสืบต่อกันมาหลายชั่วคนทุกคนเป็นคนดี มีคุณธรรมได้รับความยกย่องจากสังคม หรือครอบครัวเราไม่ขโมยของ ไม่คดโกง รักษาคำพูด ขยัน ช่วยเหลือกันและกัน และมีความรับผิดชอบต่อชุมชน

การได้รับรู้ความเป็นมาของตระกูล ตลอดจนข้อห้าม ข้อปฏิบัติที่ ยกขึ้นมาให้เป็นเรื่องของคนกลุ่มใหญ่หรือของตระกูล จะช่วยให้เด็กเกิดความรู้สึกดี รู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว เป็นส่วนหนึ่งของคนหมู่มาก เกิดความภาคภูมิใจ และทำให้เขาไม่กล้า ไม่อยากที่จะเป็นคนที่ทำผิดธรรมเนียมของครอบครัว หรือขาดคุณลักษณะคุณธรรมประจำของตระกูล

ปัจจัยสู่ความสำเร็จ

1. พ่อแม่ ผู้ปกครองเป็นต้นแบบด้วยการให้ความเคารพ กฎของครอบครัว และให้ความสำคัญกับประวัติความเป็นมาของตระกูล ยกย่องชมเชยญาติ พี่น้อง ที่ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี
2. มีการทำบ่อยๆ สม่ำเสมอ เพื่อให้เกิดเป็นกิจวัตรประจำวัน โดยใช้บันทึกประวัติศาสตร์ครอบครัวเป็นเครื่องมือ ช่วยในการทบทวนเรื่องราวครอบครัว และร่วมกันจดบันทึกใหม่ๆ ไปพร้อมกันกับเด็ก ๆ เมื่อเขาได้รับรางวัล หรือได้รับเกียรติบัตรต่าง ๆ
3. มีสื่อ หนังสือ หรือกิจกรรมอื่นๆ เสริม โดยการร่วมกันตกแต่งบันทึกครอบครัวให้เป็นกิจกรรมร่วมกัน โดยให้เขามีส่วนร่วมบันทึก ระบายสีหรือตกแต่งสิ่งของร่วมกัน
4. เด็กได้รับคำชมเชย และ/หรือ สิทธิพิเศษเสริม เมื่อเขากระทำคุณงามความดี ได้รับการยกย่องจนได้บันทึกลงในประวัติครอบครัว
5. บ่มเพาะวิธีคิดควบคู่ไปกับการปฏิบัติ ด้วยการชักชวนพูดคุยถึงความสำเร็จของบุคคลต่างๆ ในตระกูล เกิดจากการเป็นคนดีมีคุณธรรมจริยธรรม ยึดมั่นในหลักการ มีความซื่อสัตย์ ซื่อตรง โดยหยิบยกเรื่องราวมาเล่าให้ฟังอยู่เสมอๆ

กิจกรรมสหกรณ์อาชีพ

พ่อแม่ ผู้ปกครอง สามารถทำกิจกรรมเชื่อมโยงสู่สังคมได้มากมาย อาทิ เข้าร่วมกิจกรรมที่โรงเรียนหรือหน่วยงานอื่นๆ จัดขึ้น ให้การสนับสนุนในด้านต่าง ๆ เมื่อชุมชนจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ให้กับเด็ก ๆ พาเด็กเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาที่วัด และพ่อแม่เองก็สามารถสร้างสรรค์กิจกรรมต่าง ๆ ขึ้นเอง อาทิ

กิจกรรมที่ 1 ครอบครัวยื้อเพื่อกัน

กิจกรรมครอบครัวยื้อเพื่อกัน หมายถึง การให้ครอบครัวมีโอกาสให้ความช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสอื่นๆ ในละแวกบ้าน ซึ่งหมายถึง การตระหนักถึงศักยภาพในการช่วยเหลือผู้อื่นของครอบครัวด้วย เช่น มีทรัพยากร มีเวลา มีความสะดวก มีทักษะ มีจิตใจพร้อมอยู่แล้ว โดยที่แต่ละคนสามารถทำได้ตามความสามารถของตน แต่ควรเป็นการช่วยเหลือที่ทุกคนรับรู้ และมีส่วนร่วมได้ด้วยกัน

คุณธรรมเป้าหมายที่ต้องการปลูกฝัง

- ความเมตตากรุณา เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่
- ความพอเพียง
- ความเสียสละ
- ความมีวินัย
- ความซื่อสัตย์ ซื่อตรง

วิธีดำเนินการ

1. ให้บริการกับผู้เจ็บป่วย ผู้พิการ ผู้สูงอายุ ผู้ที่อยู่ในภาวะยากลำบาก เช่น ช่วยให้ความสะดวกในการดำรงชีวิต การซื้อหาสิ่งของ หรือเมื่อต้องติดต่อกับหน่วยงานต่าง ๆ บ้าง
2. ให้บริการพาไปพบแพทย์ในกรณีที่ถูกเงินสำหรับผู้ป่วย ผู้พิการ ผู้สูงอายุ หรือสตรีมีครรภ์ ที่ประสบปัญหายากลำบาก
3. ให้โอกาสกับผู้ยากลำบากและครอบครัวที่มีเด็กได้ร่วมกิจกรรมกับครอบครัวของเราเองบ้าง เช่น ไปเที่ยวสวนสัตว์ ไปดูภาพยนตร์ ไปร่วมกิจกรรมทางศาสนาและสังคมอื่นๆ
4. จัดให้มีการเยี่ยมเยียนผู้ด้อยโอกาสและเด็กในชุมชนบ้าง มีของเยี่ยมไปด้วยในโอกาสต่างๆ เช่น ครอบครัวที่ย้ายเข้ามาใหม่ หรือมีสมาชิกเกิดใหม่ หรือมีความเจ็บป่วยรุนแรง
5. บริการดูแลความสะอาด ซ่อมแซมที่อยู่อาศัยแก่ผู้สูงอายุที่อยู่ลำพังหรือผู้พิการ เช่น อาบน้ำ สระผม ทำความสะอาดบ้าน ซักเสื้อผ้า ซ่อมแซมสิ่งชำรุด ตัดหญ้า ตัดกิ่งไม้ ทำสวน ปลุกผักสวนครัว หรือดูแลจิตใจให้บ้าง
6. จัดทำศูนย์รับสิ่งของที่ครอบครัวต้องการบริจาคมาแจกจ่ายคนที่ต้องการสิ่งเหล่านั้นต่อ
7. ให้การอุปถัมภ์ดูแลเด็กด้อยโอกาสไปตลอด หรืออุปถัมภ์เพียงวันหยุดสุดสัปดาห์หรือช่วงปิดภาคเรียน เช่น การพาไปเที่ยวต่างจังหวัด ให้ได้เรียนพิเศษบ้างได้ เข้าค่ายบ้าง เพื่อสร้างโอกาสและขวัญ กำลังใจ ทำสิ่งดี ๆ

ปัจจัยสู่ความสำเร็จ

1. พ่อแม่ผู้ใหญ่ในครอบครัวเป็นตัวอย่างในการให้ความเอื้อเฟื้อกับผู้ด้อยโอกาสเป็นประจำ และชักชวนให้เด็กมีส่วนร่วมด้วย
2. มีความสม่ำเสมอในการให้ความช่วยเหลือ เช่น ทุกเดือน ทุกวัน ลำคัญของศาสนา ของครอบครัว ต่างๆ
3. การได้รับความร่วมมือจากญาติ และบริการของครอบครัว มาร่วมในการทำกิจกรรมมากขึ้น โดยอาจจะเพิ่มพื้นที่มากขึ้น
4. มีกิจกรรมการพูดคุยถึงสิ่งที่ครอบครัวทำด้วยกันเพื่อเป็นการสื่อสารในเรื่องดี ๆ ในหลายโอกาสมากขึ้น
5. มีกิจกรรมการเขียนรายงานหรือคำชมเชยในเรื่องทำสิ่งที่ดีของครอบครัวเป็นการบ้านของเด็ก เรื่องกิจกรรมดี ๆ ของครอบครัวเป็นประจำด้วย
6. ใช้หนังสือที่มีเรื่องราวของคนที่มีความเมตตากรุณา มาแบ่งกันอ่าน และพูดคุย สนทนาว่าการแสดงความมีน้ำใจนั้น ทำในรูปแบบอื่นได้อีกอย่างไร
7. จัดทำปฏิทินครอบครัวทำความดีในที่ที่คนในครอบครัวเห็น เพื่อเป็นการย้ำเตือนว่า ครอบครัวมีความเชื่ออย่างไร ในการใช้เวลาและทรัพยากรร่วมกันเป็นประจำทุกเดือน หรือทุกปี
8. ในขณะดูสื่อต่างๆ ที่มีเหตุการณ์รุนแรง ที่มีผู้ได้รับผลกระทบมากมาย มีความลำบาก พูดคุยกับเด็กว่า ความลำบากจะมีอะไรอีกบ้าง ผู้เคราะห์ร้ายน่าจะมีความต้องการอะไร และความช่วยเหลือที่จะไปถึงได้ น่าจะมีลักษณะอะไรบ้าง

กิจกรรมที่ 2 ร่วมสร้างสรรค์บ้านที่ดี

ครอบครัวร่วมกันเปิดพื้นที่ในบ้านให้เอื้อกับชีวิตเด็กในชุมชนที่อาจไม่มีพื้นที่ สำหรับการทำกิจกรรมในวันสำคัญ เช่น วันขึ้นปีใหม่ วันเด็ก วันพระ วันสำคัญทางศาสนา ทั้งนี้อาจจะมีรูปแบบในการเพิ่มพื้นที่สำหรับกิจกรรมดี ๆ ให้เด็กได้หลายอย่าง

คุณธรรมเป้าหมายที่ต้องการปลูกฝัง

- ความพอเพียง
- ความเมตตากรุณา เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่
- ความเสียสละ
- ความมีสติ
- ความมีวินัย

วิธีดำเนินการ

1. รวมกลุ่มกันกับครอบครัวเพื่อน ๆ จัดงานวันสำคัญของชุมชน โดยมุ่งให้เด็กมีส่วนร่วม เช่น เทศกาลปีใหม่ ลอยกระทง โดยแบ่งหน้าที่กัน เช่น ด้านอาหาร สถานที่ โต๊ะเก้าอี้ ภาชนะ การทำความสะอาด ประชาสัมพันธ์ กิจกรรมพิเศษ และอื่น ๆ

2. ให้พื้นที่บ้านของครอบครัวที่พร้อมจัดกิจกรรม โดย ผลัดเปลี่ยนกันเป็นพื้นที่กิจกรรมเพื่อเด็ก เช่น พื้นที่เรียนศิลปะ ดนตรี ภาษา วัฒนธรรม อาหาร การเล่นเกมไทย หรือกิจกรรมการอ่านหลังเลิกเรียน กิจกรรมห้องเรียนจิตตปัญญา หรือกิจกรรมครอบครัวแห่งสติ

3. จัดระบบระเบียบของกลุ่มครอบครัวที่มีความคิด มีความประสงค์ในการจัดชมรมเพื่อช่วยเด็กด้วยกัน เพื่อจัดประชุม พบปะ วางแผน หาแนวร่วม เพิ่มรูปแบบของการมีกิจกรรมสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ ด้วยกัน และเป็นการให้เยาวชนรู้จักเพื่อน รู้จักพ่อแม่ที่มีความคิดคล้ายกันด้วย

4. ส่งเสริมให้ครอบครัวที่มีสมาชิกรุ่นใหม่ที่มีความพร้อมในการทำกิจกรรมเพื่อชุมชน มีความสะดวก เช่น เยาวชนที่เก่งด้านคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาไทย ภาษาต่างประเทศ ร้องเพลง ประดิษฐ์การฝีมือ จัดโดยการจัดห้องติว ให้กับเด็กชุมชน ได้ทั้งกลุ่มเล็กและกลุ่มใหญ่

ปัจจัยสู่ความสำเร็จ

1. มีบุคคลที่มีความชัดเจนในคุณธรรมเป็นผู้นำในการทำกิจกรรม ตั้งแต่เริ่มต้น และมีบทบาทอย่างสำคัญในการทำงาน และให้แนวคิด
2. มีระบบการทำงานที่มีความจริงจัง มีคุณธรรม มีความสม่ำเสมอ มีบุคลากร ในการทำงานที่รับผิดชอบเพราะมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับคนทุกราย
3. มีกระบวนการสื่อสารประชาสัมพันธ์ในชุมชนที่ดี ที่ทำให้ครอบครัวที่รับทำดีได้รับการยอมรับยกย่อง
4. มีระบบการทำงานร่วมกันของกลุ่มและไม่ใช่เป็นหน้าที่ของใครคนหนึ่งเท่านั้น มีการผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนและรักษาความเข้มข้นของการทำงานอยู่เสมอ
5. มีการจัดทำตารางปฏิทินกิจกรรมคุณธรรมในชุมชนที่มีระบบชัดเจนที่เป็นที่รู้จักกันอย่างดีในชุมชน โดยสื่อมวลชนในชุมชน รับผิดชอบต่อเผยแพร่ข้อมูลของการทำงานของชมรมครอบครัวด้วย

กิจกรรมที่ 3 ฟ้าสุขหรือสุขชีวิต

สมาชิกในครอบครัวในฐานะหน่วยย่อยของชุมชน สามารถรวมกลุ่มกัน เพื่อผลักดันให้เกิดกิจกรรมดี ๆ ขึ้นในชุมชน เช่น ใช้รูปแบบของกลุ่มผู้ปกครองของโรงเรียนหลายแห่งในพื้นที่ ชักชวนให้เกิดการเปลี่ยนพื้นที่ไร้ประโยชน์ หรือพื้นที่เสื่อมโทรม พื้นที่เสี่ยงตามมุมต่างๆ ของชุมชน เป็นพื้นที่ทำกิจกรรมดี ๆ ของชุมชน ให้เด็ก ๆ ได้มีพื้นที่เล่น มีสถานที่ออกกำลังกาย มีพื้นที่สังสรรค์พูดคุยกัน พักผ่อนหย่อนใจหรือพบปะกันในตอนเย็น หลังเลิกเรียนในพื้นที่ชุมชน ซึ่งอย่างน้อยยังอยู่ในสายตาของคนในชุมชนตลอดเวลา นอกจากนั้นพื้นที่กิจกรรมสร้างสรรค์นี้ ยังอาจให้เกิดประโยชน์ด้วยการทำกิจกรรมของครอบครัวและโรงเรียนได้ด้วย โดยให้ครูและนักเรียนมาทำกิจกรรมการเรียนการสอน นั่งอ่านหนังสือนิทาน ทำกิจกรรมฝึกสัมผัสต่างๆ และจัดอาสาสมัครผลัดกันเข้ามาดูแลความเรียบร้อย ทั้งนี้ อาจมุ่งเน้นที่พื้นที่ใกล้กับวัด ใกล้โรงเรียน ใกล้สนามกีฬา เป็นพื้นที่ต้นแบบก่อนก็ได้

คุณธรรมเป้าหมายที่ต้องการปลูกฝัง

- ความเสียสละ
- ความกตัญญูกตเวที
- ความอดทน อดกลั้น
- ความซื่อสัตย์ ซื่อตรง
- ความรับผิดชอบ
- ความขยันหมั่นเพียร

วิธีดำเนินการ

1. ครอบครัวร่วมกันวางแผนสำรวจพื้นที่เสื่อมโทรม รกร้าง เปลี่ยว มืด ไม่ได้ใช้ประโยชน์ หรือเป็นแหล่งอบายมุข อาชญากรรม แหล่งเพาะเชื้อโรค และเป็นแหล่งเพาะเชื้อไฟ และกำหนดจุดลงไปแผนที่ชุมชน เน้นที่ที่ใกล้บริเวณที่มีเด็กและเยาวชนมาก่อน

2. ร่วมกันนำเสนอต่อองค์กรบริหารของชุมชนหรือผู้บริหารโรงเรียน ที่ครอบครัวมีเด็กเรียนอยู่ เพื่อดำเนินการพัฒนาที่เป็นรูปธรรมในการจัดระบบแก้ไขร่วมกับกลุ่มผู้ปกครองในโรงเรียนเครือข่ายอื่นๆ หรือองค์กรชุมชนอื่นๆ แก้ไข โดยกำหนดเป็นกรอบเวลาการทำงาน มีเป้าหมายชัดเจน

3. ร่วมสำรวจกลุ่มประชากรของชุมชนที่สามารถใช้ประโยชน์จากพื้นที่นั้นๆ ได้ เช่น กลุ่มเด็กเล็ก กลุ่มเด็กนักเรียน กลุ่มครอบครัว กลุ่มผู้ปกครอง กลุ่มเยาวชน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มผู้ทำกิจกรรมเพื่อสาธารณะประโยชน์ ต่างๆ เพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบ ในการจัดพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจ ตามสัดส่วน ที่ควรเป็นตามจำนวนประชากร

4. รวมตัวกันทำกิจกรรมเพื่อระดมทุน ระดมกำลังคน ระดมอุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ ระดมแนวคิดในการผลักดันให้มีการเริ่มดำเนินการพัฒนาพื้นที่สำหรับสาธารณะประโยชน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีชุมชนที่มีสถานที่ที่ปลอดภัย งดงาม สร้างสรรค์ เพื่อยกระดับ คุณภาพชีวิตของชุมชน

5. จัดระบบความรับผิดชอบในการดูแลพื้นที่ต่างๆ ที่ได้รับการพัฒนาแล้วในกลุ่มครอบครัวต่างๆ ตลอดทั้งปี อาจเป็นครอบครัวของโรงเรียนต่างๆ ครอบครัวของหมู่บ้านจัดสรร ครอบครัวของบริษัทห้างร้าน ครอบครัวของคนในหน่วยงานต่างๆ ตามเดือนที่มีกิจกรรมต่างๆ

6. ครอบครัวควรประสานกับชุมชนในการประชาสัมพันธ์ให้สมาชิกชุมชนมาใช้สถานที่ ในการทำกิจกรรมต่างๆ และให้ครอบครัวเป็นสมาชิกของพื้นที่ต่างๆ ในการจัดระบบที่มีการบริหารจัดการที่ดี ได้แก่การมีส่วนร่วมของครอบครัว ในกิจกรรมต่างๆ เช่น การออกร้านในงาน ใส่บาตรประจำเดือน กิจกรรมวันลอยกระทง กิจกรรมตรวจสุขภาพประจำปี กิจกรรมกีฬาครอบครัว ประจำชุมชน กิจกรรมวันแข่งกีฬาของเด็กปฐมวัย กิจกรรมวันแห่งการแข่งขัน สวดมนต์ทำนองเสนาะ กิจกรรมเทศกาลอาหารโบราณ หรือกิจกรรมของกลุ่มสตรีต่างๆ เป็นต้น

ปัจจัยสู่ความสำเร็จ

1. มีผู้นำของครอบครัวที่มีคุณธรรม มีความเสียสละ ชยัน อุดทน ซื่อสัตย์สุจริต มีมนุษยสัมพันธ์ดี
2. มีรูปแบบของการทำงานที่ชัดเจน มีระบบ มีการทำงานที่เป็นครอบครัวที่มีความคิดเห็นร่วมกันรับผิดชอบในการสร้างครอบครัวคุณธรรมดี
3. ได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานที่มีงานทางด้านการพัฒนา ชุมชนและครอบครัวด้วย เช่น สำนักงานนายกรัฐมนตรี กระทรวง ศึกษาธิการ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงคมนาคม และองค์กรส่วนท้องถิ่น เป็นต้น
4. ครอบครัวจัดระบบการยกย่อง เสริมแรงกันและกัน ให้บทบาทกันเป็นประจำ
5. สืบสานความเป็นมาของชุมชนให้ความร่วมมือสื่อสารข้อมูลของ กิจกรรมและนำเสนอเรื่องกิจกรรมพื้นที่พัฒนาครอบครัวร่วมกัน
6. กลุ่มครอบครัวในกลุ่มของอาชีพต่าง ๆ ให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรม เช่น ครอบครัวธุรกิจคอมพิวเตอร์ ครอบครัวธุรกิจอุปกรณ์ก่อสร้าง ครอบครัวข้าราชการ ครอบครัวตำรวจ ทหาร ครอบครัวธุรกิจธนาคาร ร่วมทำกิจกรรมที่เหมาะสม กับศักยภาพของคน ในพื้นที่ ที่ร่วมพัฒนาแล้ว
7. จัดกิจกรรมเสริมความรู้ หลากหลายรูปแบบ อันได้แก่ จัดอบรม ความรู้เพื่ออาชีพ อบรมทักษะการดูแล ชีวิต จิตใจ อบรม ทักษะงานอดิเรก อบรมด้านการดูแลผู้พิการ ผู้สูงอายุและ เด็ก เป็นต้น เพื่อให้เข้าถึงประชากร หลายกลุ่ม หลายวัย หลายสถานะ เป็นต้น

กิจกรรมที่ 4 เชื้อแถมมิตรร่วมทักไซ้

ในแต่ละปีแต่ละครอบครัวอาจมีอุปกรณ์เครื่องใช้และเสื้อผ้า ของเล่น ของขวัญมากมายที่ยังมีประโยชน์แก่ครอบครัวอื่นจำนวนมากที่พร้อมจะ แบ่งปันให้ครอบครัวอื่นได้ในหลายโอกาส ในขณะที่เดียวกันมีครอบครัว จำนวน มากที่มีความจำเป็นต้องใช้อุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ และสิ่งต่างๆ ดังนั้นครอบครัวผู้มีความสามารถร่วมแรงร่วมใจกับรวบรวมทำกิจกรรมเพื่อแบ่งปัน ไปสู่ครอบครัวผู้ไม่มีและเพื่อเป็นการฝึกนิสัย ให้ประสบการณ์แห่งการแบ่งปัน ให้กับเด็กของครอบครัวด้วย อย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งอาจทำได้ หลายรูปแบบ

คุณธรรมเป้าหมายที่ต้องการปลูกฝัง

- ความเมตตากรุณา เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่
- ความเสียสละ
- ความซื่อสัตย์ ซื่อตรง

วิธีดำเนินการ

1. ทุกปีก่อนเปิดภาคการศึกษา ครอบครัวในชุมชนควรรวมตัวกัน รวบรวมเครื่องแบบนักเรียน หนังสือแบบเรียนต่าง ๆ อุปกรณ์การเรียนและ จัดระบบการส่งต่อให้แก่ครอบครัวที่มีเด็กนักเรียนที่มีความประสงค์สิ่งของ เหล่านี้

2. ทุกปีครอบครัวจัดให้มีศูนย์รวมของการที่มีการย้ายบ้านของตน ในชุมชน และรับบริจาค อุปกรณ์ เฟอร์นิเจอร์ เตียง ที่นอน ตู้เสื้อผ้า ตู้เย็น เครื่องซักผ้า ที่ครอบครัว ผู้ยากไร้อาจซ่อมแซมไปใช้ประโยชน์ได้ต่อ

3. จัดให้มีแหล่งรวมของการรับบริจาคสิ่งของต่าง ๆ ของครอบครัว เช่น ของเล่น เสื้อผ้าหุ้มมีครรภ์ รถเข็นเด็ก ขวดนม เสื้อผ้าของเด็กอ่อน ผ้าอ้อมและสิ่งของอื่น ๆ เพื่อครอบครัวใหม่หรือยากจนยังได้ใช้

4. ในโอกาสสำคัญ เช่น วันเกิด วันขึ้นปีใหม่ มีการแลกของขวัญ กันมากมาย มีครอบครัวมากมายที่ต้องการแบ่งปันให้กับผู้อื่น ครอบครัว อาจตั้งศูนย์รับบริจาคสิ่งของเหล่านี้ เพื่อเป็นของขวัญของเด็กมากมาย ที่ไม่เคยมีของเล่น ของขวัญในโอกาสพิเศษแบบนี้เลย

5. ครอบครัวร่วมกันจัดตั้งร้านขายของราคาถูกโดยรับสิ่งของ บริจาคจากครอบครัว เพื่องานการกุศล เช่น อาจรวมกันทำร้านค้าของสมาคม ผู้ปกครอง และรวบรวมเงินช่วยการศึกษาของเด็กด้อยโอกาส หรือร้านค้า สมาคมคนตาบอด รับของบริจาคของครอบครัวทั่วไป และนำเงินมามอบ ให้ครอบครัวคนตาบอด ซึ่งอาจทำในรูปแบบที่ ให้ครอบครัวทั้งผู้ใหญ่และ เด็ก มีส่วนร่วมในการเป็นอาสาสมัครของร้านค้าเหล่านี้ หรือสมาชิกครอบครัว รวบรวมของบริจาค อาจเป็นอาหาร ขนม มาขายในร้าน ก็ได้

ปัจจัยสู่ความสำเร็จ

1. มีผู้ริเริ่มที่เป็นตัวอย่างที่ดีของหัวหน้าครอบครัว หรือสมาชิกในครอบครัว ที่มีขีดความสามารถช่วยเหลือผู้อื่น ชัดเจน
2. ครอบครัวร่วมกันทำงานที่เป็นรูปธรรม เป็นประจำ สม่ำเสมอ มีการดำเนินการที่โปร่งใส
3. มีสัญลักษณ์ประจำกลุ่มกิจกรรม เช่น กุหลาบขาว หรือ ดอกรัก และอื่นๆ ที่มีความหมายดีทำเป็นสินค้าเพื่อช่วยคนตาบอด คนพิการ ครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว ผู้สูงอายุที่ถูกทอดทิ้งเป็นต้น และมีการผลิตขายเป็นช่วงเวลาประจำปี
4. ทำกิจกรรมพิเศษในวันอาสาสมัครโลก (World Volunteer Day) เพื่อยกย่องการทำบทาอาสาสมัครเพื่อผู้อื่น ให้รางวัลอาสาสมัครหรือกลุ่มอาสาสมัครดีเด่น
5. เผยแพร่ความสำเร็จของโครงการ เช่น การสัมภาษณ์ เผยแพร่บทความ ในสื่อมวลชนให้เห็นผลลัพธ์ของการมีจิตอาสาทำงาน เพื่อผู้อื่นทั้งผู้ที่ให้ และผู้รับ

กิจกรรมที่ 5 ประสานใจรวมพลหัวดาวเหนือ

จัดให้มีเว็บไซต์หรือเว็บบล็อก ด้านการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในกลุ่มเครือข่ายครอบครัว โดยให้มีครอบครัวที่มีต้นแบบด้านคุณธรรมจริยธรรมที่ดี ทำงานร่วมกับครอบครัวที่มุ่งเน้นการดำเนินชีวิตตามแนวทางความพอเพียง ได้เข้ามาแลกเปลี่ยนวิธีการกันและช่วยเหลือกัน ซึ่งในปัจจุบันมีหลายเครือข่ายที่ดำเนินการอยู่แล้ว ซึ่งสามารถเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายที่ใหญ่ขึ้น

คุณธรรมเป้าหมายที่ต้องการปลูกฝัง

- ความเมตตากรุณา เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่
- ความเสียสละ
- ความอดทน
- ความรับผิดชอบ

วิธีดำเนินการ

1. ออกแบบพัฒนาเว็บไซต์ ในครอบครัว หรือในกลุ่มของครอบครัวที่มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ในการทำกิจกรรมคุณธรรมด้วยกัน
2. จัดตั้งเว็บไซต์ ที่ครอบครัว แลกเปลี่ยนเรื่องราวหรือนิทาน หรือวิธีการที่สร้างคุณธรรมจริยธรรมในครอบครัวได้
3. ครอบครัวรวมตัวกัน สื่อสารกัน ชักชวนกัน ทำกิจกรรมร่วมกัน แบบกลุ่มเพื่อเรื่องดี ๆ เช่น จัดผ้าป่าเสื้อผ้าหน้าหนาว ผ้าป่าซื้อยาให้ผู้ป่วย ผ้าป่าหาหนังสือให้เด็กยากจน หรือการระดมทุน เพื่อทำความดี เป็นต้น

4. ครอบครัว แลกเปลี่ยนความคิด ข้อมูล ความรู้ จากทุกมุมโลก ที่คนทำดีต่อกันและกัน และเป็นเรื่องราวของการทำดีที่ให้ความสุข โดยไม่ต้องรอโอกาสพิเศษใดๆ เลย

5. มีเว็บไซต์ที่ยกย่อง เชิดชู เรียนรู้ประสบการณ์การทำงานของคนทุกเพศ ทุกวัย ทุกอาชีพ ทำดีได้โดยไม่หวังผลตอบแทน แล้วเป็นเรื่องราวให้เด็กในครอบครัวเรียนรู้ และเป็นแรงบันดาลใจให้ฉันทะในทางดีด้วย

6. ทำเว็บไซต์ที่รวบรวมความต้องการความช่วยเหลือจากครอบครัว และให้ครอบครัวอื่นช่วยเหลือ เช่น ตอบคำถาม เป็นต้น

ปัจจัยสู่ความสำเร็จ

1. มีบุคคลของครอบครัวที่มีความสามารถเพื่อจัดเว็บไซต์ดำเนินการ ประสานอยู่ด้วยความ หุ่่มเท บริสุทธิ์ใจ เสียสละ รับผิดชอบ
2. มีกิจกรรมในเว็บไซต์ใหม่ๆ น่าสนใจ และทำให้ทันสมัยอยู่เสมอ
3. มีการประชาสัมพันธ์ รณรงค์ให้เป็นที่รู้จักว่ามีเว็บไซต์เพื่อครอบครัวช่วยกันสร้างคนดี
4. ให้เด็กมีส่วนร่วมในการดำเนินการเว็บไซต์
5. จัดกิจกรรมให้มีการพบปะกันในวาระต่างๆ ด้วย สำหรับผู้ทำ และผู้ใช้เว็บไซต์ แลกเปลี่ยนกัน ทำกิจกรรมดี ๆ ร่วมกัน
6. เว็บไซต์ต่างๆ ควรมีการประกวดให้มีความแปลกใหม่ น่าสนใจ หรือมีการจัดสอนให้ครอบครัว ผู้ใหญ่ ที่สนใจ เรียนรู้การใช้ การทำเว็บไซต์ด้วย เช่น พ่อแม่ ผู้สูงอายุ เป็นต้น

ส่วนที่ 4

บทสรุป

โครงการวิจัยคุณลักษณะและกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในประเทศไทย ดำเนินการโดยสถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว มหาวิทยาลัยมหิดล โดยได้รับการสนับสนุนจากศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม) สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน) มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อทบทวนรูปแบบของกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในสังคมไทย ซึ่งทำให้ได้รู้ว่า ในสังคมไทยจากอดีตจนถึงปัจจุบัน มีลักษณะด้านคุณธรรมจริยธรรมใดบ้างที่เป็นคุณลักษณะด้านคุณธรรมจริยธรรมที่ควรได้รับการปลูกฝังอย่างจริงจัง

โครงการวิจัยฯ นี้ ยังรวมถึงการค้นหา แนวคิด ทฤษฎี ที่ทำให้การปลูกฝังแนวทาง คิดดี พูดดี ทำดี เป็นลักษณะด้านคุณธรรมจริยธรรมของคนได้จริง ตลอดจนวิเคราะห์หาปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำงานที่ทำให้โครงการด้านการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมประสบความสำเร็จ มีความต่อเนื่อง มีการเผยแพร่ต่อไปอย่างกว้างขวาง และได้ผลดี ท้ายสุดจากข้อค้นพบของโครงการวิจัยคุณลักษณะและกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในประเทศไทย ได้นำมาซึ่งข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ซึ่งรวมข้อเสนอแนะถึงผู้กำหนดนโยบาย และผู้ปฏิบัติงานของภาครัฐ ทั้งระดับประเทศ และระดับองค์กรท้องถิ่น องค์กรภาคธุรกิจเอกชน องค์กรวิชาชีพต่างๆ เนื้อหาโดยละเอียดของโครงการทั้งหมดอยู่ในรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการวิจัยคุณลักษณะและกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในประเทศไทย พร้อมกันนี้คณะผู้วิจัยได้ผลิตวีดิทัศน์ (DVD) สรุปประเด็นสำคัญจากรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ เพื่อง่ายต่อการทำความเข้าใจและการนำไปใช้ประโยชน์ นอกจากนี้ยังได้ผลิตชุดคู่มือการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมจำนวน 3 เล่ม ไปด้วย

คู่มือการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมฉบับครอบครัวเล่มนี้ เป็น 1 ใน 3 เล่ม ของชุดคู่มือ การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในประเทศไทย ประกอบด้วย คู่มือครอบครัวคุณธรรม คู่มือโรงเรียนคุณธรรม และคู่มือสังคมคุณธรรม ซึ่งเป็นเอกสารเชิงประยุกต์ที่มีเนื้อหาที่เป็นข้อค้นพบจากงานวิจัยและแนวคิด ภาควิชาของปฏิบัติโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ในบริบททั้ง 3 บริบท ที่ล้วน สำคัญในการมีส่วนร่วมมือกันเพื่อการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับคน ทุกวัยทุกอาชีพในทุกสถานการณ์ทางสังคม ทั้งทางตรงและทางอ้อมให้ ตระหนักการถึงการอยู่ร่วมกันด้วยดี อันได้แก่ การคิดดี พูดดี ทำดี โดยมิ ความเมตตากรุณา เห็นอกเห็นใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่ละเมิดหรือเบียดเบียน กันและกัน

โครงการวิจัยคุณลักษณะและกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ในประเทศไทย ได้พบว่าคุณธรรมจริยธรรมที่ประชาชนทุกหมู่เหล่าใน 7 สถาบันของสังคม ได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา สถาบันการเมืองการปกครอง ชุมชนท้องถิ่น องค์กรธุรกิจเอกชน สื่อและ สื่อสารมวลชน เห็นว่ามีความสำคัญต่อการอยู่ร่วมกันด้วยดี คือ 1) ความ พอเพียง 2) ความเมตตากรุณาเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ 3) ความกตัญญูกตเวที 4) ความซื่อสัตย์ซื่อตรง 5) ความเสียสละ 6) ความมีวินัย 7) ความอดทนอดกลั้น 8) ความรับผิดชอบ 9) ความขยันหมั่นเพียร และ 10) ความมีสติ

ทฤษฎีที่งานวิจัยนี้ พบว่า จะมีผลอย่างสำคัญในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมอย่างได้ผลดี มี 2 ทฤษฎี คือ ทฤษฎีการเรียนรู้บนพื้นฐานการทำงาน ของสมอง (Brain Based Learning Theory : BBL) และทฤษฎีเซลล์กระจกเงา (Mirror Neuron Theory)

ทฤษฎีการเรียนรู้บนพื้นฐานการทำงานของสมอง (Brain Based Learning Theory: BBL) มีสาระโดยสรุปคือคนเรียนรู้จากการสัมผัส และ ฝึกฝนด้วยอายตนะ 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ การทำพฤติกรรมใด

ที่ทำต่อเนื่อง สม่ำเสมอ ไประยะเวลาหนึ่งด้วยการมีส่วนร่วมได้เห็น ได้ยิน มีส่วนร่วมลงมือทำ เข้าไปสู่ความรู้สึก ทบทวน แก้ไข คิดวิเคราะห์ จะทำให้ การทำพฤติกรรมนั้นๆ กลายเป็นความเคยชิน เป็นนิสัย เป็นลักษณะของ คนในการคิด พูด ทำ อยู่เป็นนิจ ซึ่งเปลี่ยนแปลงได้ยาก

ทฤษฎีเซลล์กระจกเงา เป็นแนวคิดที่บอกว่า คนทำตามสิ่งที่มองเห็น สมอของคนมีเซลล์กระจกเงา ในการเรียนรู้วิถีและการทำตามสิ่งที่เห็น สมอ เตรียมทำตามที่เห็นแม้ยังไม่มีโอกาสได้ทำพฤติกรรมนั้นๆ ก็ตาม การที่ สมอเตรียมทำตามสิ่งที่เห็นก็เนื่องมาจากความจริงว่าสมอคนยังอายุน้อย จะทำสิ่งต่าง ๆ บนเงื่อนไขของการอยู่รอด เมื่อเห็นผู้อื่นที่อยู่ใกล้เคียงกระทำ สิ่งใด พูดสิ่งใด ให้ประสบการณ์ได้รับรู้เซลล์กระจกเงาในสมอคน จะรับรู้ ว่า สิ่ง ที่เห็นนั้นๆ คงจะทำได้เพราะเป็นสิ่งที่ได้ เห็นว่าทำได้จริง การที่ผู้อยู่ใกล้เคียง พูด และทำ โดยไม่ได้คำนึงถึงการเรียนรู้ ด้วยเซลล์กระจกเงาในสมอของเด็ก อาจทำให้เสียโอกาสของการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมด้วยการพูด การทำ ของบางคน ในขณะที่มีเด็กอยู่ใกล้ไปอย่างน่าเสียดาย การเรียนรู้จากผู้อื่น เช่น จากสังคม จากสื่อและจากบุคคลหลากหลาย อาจเป็นการเรียนรู้ ที่เด็ก ไม่ได้พบเห็น ฟัง สิ่งที่เหมาะสม ในการปลูกฝังนิสัยของการพูด คิดดี ไปใน ช่วงวัยที่การเรียนรู้ของระบบเชื่อมโยง จดจำดีที่สุด เมื่อเรียนรู้ในสิ่งที่ผิด การกระทำอาจจะอยู่บนพื้นฐานที่ผิดในการแก้ไข ด้วยเริ่มจากการคิด ปรับ เปลี่ยน พฤติกรรมได้ยากขึ้นเรื่อย ๆ ตามวัยและความถี่ของประสบการณ์ การได้พบเห็น และทำพฤติกรรมนั้นๆ ไปแล้ว

ทั้ง 2 ทฤษฎีนี้จึงน่าจะเป็นพื้นฐาน ที่ผู้ใหญ่ในครอบครัวควร ตระหนักตัวตนอยู่เสมอ และนำไปสู่ความสำนึกถึงการทำหน้าที่ของเสาหลัก ในบ้านที่มีสติในการทำหน้าที่พ่อแม่ ที่มีอิทธิพลต่อลูกมากที่สุด ในการ ให้สิ่งที่ดีคือแนวทาง คิดดี พูดดี ทำดี โดยตนเอง คิด พูด ทำดี แล้วให้ลูกมี ส่วนร่วมลงมือทำสิ่งดี ๆ อยู่เป็นนิจ กับพ่อแม่และครอบครัว

ปัจจัยสู่ความสำเร็จที่งานวิจัยนี้ได้ค้นพบมา เป็นสิ่งที่จะเป็นหลักประกันของความสำเร็จของโครงการและกิจกรรมต่างๆ มี 8 ประการดังนี้

1. มีพ่อแม่ผู้ปกครองเป็นต้นแบบด้านคุณธรรมจริยธรรมที่ชัดเจน
2. เกิดความรู้สึกร่วม เห็นอกเห็นใจ เข้าใจ เชื่อมโยงกับการเรียนรู้ได้ดี
3. มีรูปแบบการทำซ้ำ มีความสม่ำเสมอด้วยกระบวนการหลากหลายวิธีในหลายสถานการณ์
4. เป็นกิจกรรมที่ทำผ่าน การเรียนรู้ของประสาทสัมผัสทั้ง 6 ด้วยตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ
5. จัดสภาพแวดล้อมให้ลงมือปฏิบัติเป็นวิถีชีวิต
6. มีการให้แรงเสริม ให้กำลังใจ ที่เหมาะสมและสม่ำเสมอ
7. มีสัมพันธภาพที่ดี ระหว่างสมาชิกในครอบครัว
8. เป็นกิจกรรมที่จัดให้มีเป็นประจำ กับเด็กไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงปฐมวัย 0-6 ปี

กิจกรรมที่นำเสนอในคู่มือครอบครัวคุณธรรมเล่มนี้ เป็นกิจกรรมที่ได้ สืบเคราะห์มาจาก แนวคิดทฤษฎีทั้งสองและข้อค้นพบจากงานวิจัยว่า ปัจจัยใดมีผลต่อความสำเร็จของกิจกรรมในการปลูกฝังความดีงาม กิจกรรมแบ่งเป็นกิจกรรมในชายคาบ้านจำนวน 13 กิจกรรม และกิจกรรมนอกชายคาบ้านจำนวน 5 กิจกรรม

ทั้งนี้ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่ากิจกรรมเรียบง่ายที่เต็มไปด้วยประโยชน์ที่รวมไว้ในคู่มือเล่มนี้เพื่อจะเป็นแนวทางเบื้องต้นในการทำหน้าที่ ของพ่อแม่อย่างสมบูรณ์ที่สุด คือการให้สิ่งดีแก่ความเป็นมนุษย์ของลูกในการสร้างสรรค์ จรรโลงสิ่งดีงาม ของมนุษย์ให้อยู่กับชีวิตความเป็นอยู่ การสร้างประโยชน์ การมีจิตใจที่มีความรักต่อสรรพสิ่ง มีความอดทน มีฉันทะในการพัฒนาดิน และช่วยเหลือ ไม่เบียดเบียนละเมิดสิ่งใด ๆ อยู่เป็นนิจและตลอดไป

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). 2552. การอบรมเลี้ยงดูเด็กอย่าง
สร้างสรรค์. กรุงเทพฯ : แอปป้า พรินติ้ง กรุ๊ป.
- พุทธทาสภิกขุ. 2549. ศาสนาคือโรงพยาบาลของโลก. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์สุขภาพใจ.
- พุทธทาสภิกขุ. 2547. ปั่นมนุษย์แต่ยังเด็ก. กรุงเทพฯ: มิตรนราการพิมพ์.
- ภิกขุปัญญานันทมุนี. 2504. รักลูกให้ถูกทาง. กรุงเทพฯ :สำนักหนังสือธรรมบูชา.
- ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม). 2552.
“รายงานวิจัย คุณลักษณะและกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม
ในประเทศไทย ฉบับสมบูรณ์”. กรุงเทพฯ : ฟีนิกซ์ มีเดีย พับลิชชิง.
- สายฤดี วรกิจโกศาทร. 2531. “รักลูกให้ถูกทาง เล่ม 1”. กรุงเทพมหานคร:
ประสานศิลปการพิมพ์.
- สายฤดี วรกิจโกศาทร. 2533. “รักลูกให้ถูกทาง เล่ม 2”. กรุงเทพมหานคร:
ประสานศิลปการพิมพ์.
- สายฤดี วรกิจโกศาทร. 2536. “รักลูกให้ถูกทาง เล่ม 3”. กรุงเทพมหานคร:
ประสานศิลปการพิมพ์.
- สายฤดี วรกิจโกศาทร. 2538. “รักลูกให้ถูกทาง เล่ม 4”. กรุงเทพมหานคร:
ประสานศิลปการพิมพ์.
- สายฤดี วรกิจโกศาทร และรัชนิดา เหมะมาศ. 2552. “คู่มือพัฒนาอายตนะ 6
ในเด็กปฐมวัย”. บริษัท ธรรมสาร จำกัด.
- สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว. 2552. “คู่มือการเลี้ยงดูลูก
วัยแรกเกิด-6 ปี”. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ สกสค.ลาดพร้าว.
- อุดม เพชรสังหาร. 2551. เซลล์กระจกเงากับการเรียนรู้การเลียนแบบ.
สืบค้นจาก : [http:// www.tuator.net/content/view/215/76](http://www.tuator.net/content/view/215/76)

ที่มาของโครงการ คุณลักษณะและกระบวนการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ในประเทศไทย 2552

โครงการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคุณลักษณะและกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในประเทศไทย ได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัย 3 ประเภท คือการวิจัยเอกสาร การวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อค้นหาคำตอบตามวัตถุประสงค์หลัก 4 ประการ อันได้แก่

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาคุณลักษณะด้านคุณธรรมจริยธรรมของประชาชนชาวไทย
2. ศึกษารูปแบบ และกระบวนการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ที่ดำเนินการในประเทศไทย
3. วิเคราะห์ปัจจัยแวดล้อมต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในประเทศไทย
4. ให้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและมาตรการที่จะนำไปสู่การปฏิบัติด้านคุณธรรมจริยธรรมอย่างเป็นรูปธรรม

ผลผลิต

1. รายงานวิจัย คุณลักษณะและกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในประเทศไทย 2552 ฉบับสมบูรณ์
2. วิดีทัศน์ สรุปรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ คุณลักษณะและกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในประเทศไทย 2552
3. คู่มือครอบครัวคุณธรรม : คู่มือ การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในสถาบันครอบครัว
4. คู่มือโรงเรียนคุณธรรม : คู่มือ การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในสถาบันการศึกษา
5. คู่มือสังคมคุณธรรม : คู่มือ การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในสถาบันศาสนา หน่วยงานของรัฐและเอกชน

คณะอนุกรรมการศูนย์ส่งเสริม
และพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม)
สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน)

ที่ปรึกษา

นายไพฑูรย์ วัฒนศิริธรรม

ที่ปรึกษากิตติมศักดิ์

คณะอนุกรรมการ

นายปิติพงศ์ พึ่งบุญ ณ อยุธยา	ประธานอนุกรรมการ
ศาสตราจารย์กิตติคุณสุนน อมรวิวัฒน์	อนุกรรมการ
นายมังกร กุลวานิช	อนุกรรมการ
นายศิริชัย สาครรัตนกุล	อนุกรรมการ
ทันตแพทย์กฤษดา เรืองอารีย์รัชต์	อนุกรรมการ
นายทวีศักดิ์ สุขรัตน์	อนุกรรมการ
ผู้อำนวยการศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (นางสาวนราทิพย์ พุ่มทรัพย์)	อนุกรรมการ และเลขานุการ

คณะผู้ทรงคุณวุฒิ

ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม)

สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน)

พลอากาศเอก วีรวิท คงศักดิ์

รองศาสตราจารย์ ดร.จิราภรณ์ ศิริทวี

รองศาสตราจารย์ ศุภรัตน์ รัตนมูขัย

ดร.วันทยา วงศ์ศิลปะภิรมย์

นางสาวอังคณา เชาววัฒนาพานิช

คณะผู้จัดทำ

ที่ปรึกษา

นางสาวนราทิพย์ พุ่มทรัพย์

ผู้อำนวยการศูนย์ส่งเสริมและ
พัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม

คณะทำงาน

นางวิไลวรรณ ถิกไทย

หัวหน้าฝ่ายวิจัยและจัดการความรู้

นางสาวสุชมาล มลิวัลย์

หัวหน้างานเครือข่ายและ

พัฒนาแหล่งเรียนรู้

นายประมวล บุญมา

นักจัดการความรู้อาวุโส

นางอนุสรณ์ ปัทมะสังข์

เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป

นางสาวอานงค์ ใจแน่น

เจ้าหน้าที่โครงการ

คณะนักวิจัย

รองศาสตราจารย์ ดร.สายฤดี วรกิจโกศาทร

หัวหน้าโครงการ

นางสาวศิวพร ปกป้อง

ผู้ร่วมวิจัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บัญญัติ ยงย่วน

ผู้ร่วมวิจัย

ดร.วิมลทิพย์ มุสิกพันธ์

ผู้ร่วมวิจัย

นางสาวสร้อยบุญ ทรายทอง

ผู้ร่วมวิจัย

บรรณาธิการเรียบเรียง

รองศาสตราจารย์ ดร.สายฤดี วรกิจโกศาทร

นางสาวสร้อยบุญ ทรายทอง

นางเอี่ยมพร ลอยประดิษฐ์

คุณธรรมคำคุณไทย 10 ประการ

คุณธรรมหัวใจให้มีสุข

หาซึ่งพอเพียงเพื่อพอให้จำนำ

สามมีสติรู้ทันหมีขะลิก

หาว่าคุณงามคุณงาม

เจ็ดรู้จักเลืกละเพื่อล่องรวม

เก้าข้อหมีขะลิกเพื่อง่ายต่อภัย

คุณธรรมคำคุณไทยสิบประการ

ผลที่ได้คือการฝึกเป็นอดทน

ได้ประยุทธ์รื้อถอนให้จำนำ

ล่องล่องหมีขะลิกให้ได้ดี

สี่ให้ฝึกเพื่อตรงเป็นศักดิ์ศรี

หกเมตตาให้ดีแท้เพื่อแผ่

ล่องแปดรวมรับผิดชอบยาวล่อง

ล่องสิบห้าคืออดทนและอดทน

ข้อสิบสามปฏิบัติหมีขะลิก

ในวงของการล่องล่องคัมภีร์

ประพันธ์โดย : เณร มีพระ

ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม)

สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน)

เลขที่ 69 อาคารวิทยาลัยการจัดการ มหาวิทยาลัยมหิดล (CMMU)

ชั้น 16-17 ถนนวิภาวดีรังสิต แขวงสามเสนใน เขตพญาไท กรุงเทพฯ 10400

โทรศัพท์ 0-2644-9900 โทรสาร 0-2644-4901